

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalian koulutusohjelma
Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö
2013

Aino Horila

TUKEA PERHEEN ARKEEN

– Tutkimus perhekuntoutuksesta vanhempien
kokemana

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

2013 | 49 + 8

Heidi Ristseppä

Aino Horila

TUKEA PERHEEN ARKEEN – TUTKIMUS PERHEKUNTOUTUKSESTA VANHEMPIEN KOKEMANA

Lastensuojelun palvelut auttavat perheitä arjessa ja vanhemmuudessa. Perhekuntoutus on yksi lastensuojelun avohuollon tukitoimista. Perhekuntoutuksessa perhettä tuetaan kokonaisvaltaisesti laitosympäristössä. Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja muodostui työn tarkoituksen vuoksi tutkimukseksi. Tutkimuksessa selvitettiin erityisesti vanhempien näkökulmaa perhekuntoutuksesta. Tavoitteena tutkimuksella oli edesauttaa perhekuntoutuksen asemaa lastensuojelussa. Teoreettisena viitekehysenä olivat perheet ja niiden hyvinvointi sekä lastensuojelun avohuolto, jossa näkökulma oli perhetyössä ja perhekuntoutuksessa.

Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jossa asiakkaiden kokemukset pääsivät hyvin esille. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa tunteista ja asiakkaiden ajatuksista. Tutkimuksen kohdejoukoksi muodostuivat perheet, jotka olivat olleet perhekuntoutuksessa samana vuonna. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluina, jotka nauhoitettiin myöhempää analysointia varten. Haastatteluun osallistui kuudesta perheestä yhteensä neljä perhettä. Kaikki perheet olivat olleet perhekuntoutuksessa vuonna 2011. Kolmesta perheestä haastateltavina olivat perheen äidit ja yhdestä perheestä olivat sekä äiti että isä. Aineisto analysoitiin aluksi teemoittelulla ja tämän jälkeen sisällönanalyysin menetelmää käyttäen.

Tutkimuksen tulokset kertoivat työskentelyn olleen toisaalta antoisaa ja toisaalta hankalaa. Haastateltavat kokivat, että perhekuntoutuksesta on ollut hyötyä arjen eri osa-alueisiin. Toiset haastateltavista kokivat perhekuntoutuksen tarpeellisemmaksi kuin toiset. Haastateltavat kertoivat oman perheen kokemuksista ja esimerkiksi heidän kanssaan tehdystä työskentelystä. Osa haastateltavista kertoi tarkasti ja konkreettisesti käyttäen esimerkkejä ja osa kertoi yleisemmällä tasolla. Kaikki perheet olivat saavuttaneet alussa määritellyt tavoitteet ja palanneet perheenä kotiin.

ASIASANAT:

Vanhemmuus, lastensuojelu, perhetyö, perhekuntoutus,

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services | Child, youth and familywork

2013| 49 + 8

Heidi Ristseppä

Aino Horila

SUPPORT FOR FAMILY'S EVERYDAY ROUTINES – STUDY OF FAMILY REHABILITATION EXPERIENCED BY PARENTS

There are services in child welfare that help families to manage their daily lives and parenting. One of these services is family rehabilitation and it is support measure in open care. Family is being supported noticing whole family. Family rehabilitation happens in institutional environment and family is away from their own home. Thesis is study because it supported the needs and purposes. Need for this research came from workplace. Purpose of this study was to find out what families think of family rehabilitation. Aim for this study was to assist family rehabilitation's place in child welfare services.

Study was qualitative research. This method allowed customers experiences to be noticed. Purpose of this study was to have knowledge of feelings and thoughts. Interviewees were selected by the year they had been in family rehabilitation. Focused interview was used in this study and the interviews were all recorded for later use. All the interviewees had been in family rehabilitation in the year of 2011. In that year there had been six families and four of them agreed to participate in study. There were mother as a interviewee from three of these families. In the fourth family both mother and father participated as interviewees. After collecting material it was analyzed with using thematising and content analysis.

Results of the study told that interviewees had been pleased but it had also been difficult. Interviewees felt like it had been useful experience and they had had help in different areas of daily routines. Some of the interviewees were happier about family rehabilitation than others. All of the families had gained their aims during the family rehabilitation and gone back home as a same family.

KEYWORDS:

Parenthood, child welfare, family work, family rehabilitation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ VANHEMMUUDEN TUKENA	7
2.1 Perheet ja niiden hyvinvointi Suomessa	7
2.2 Lastensuojelu lapsen edun, oikeuksien ja tarpeiden suojana	9
2.3 Perhetyötä koko perheen parhaaksi	11
2.4 Perhetyö käytännössä	13
2.5 Vanhemmuus ja sen tukeminen ja arvioiminen perhetyössä	14
3 PERHEKUNTOUTUS TYÖMUOTONA LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ	17
3.1 Perhekuntoutuksen tarve, tavoitteet ja toteutus	17
3.2 Työmenetelmät perhekuntoutuksessa	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1 Tutkimuksen toimintaympäristö	21
4.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät	22
4.3 Kohdejoukko	23
4.4 Teemahaastattelu	24
4.5 Tutkimuksen aineiston analyysi	26
5 TUTKIMUSTULOKSET	28
5.1 Perhekuntoutuksen aloitus	28
5.2 Työskentelyn sisältö ja saatu tuki	30
5.3 Elämä perhekuntoutusjakson jälkeen	36
5.4 Kehittämisen kohteita perhekuntoukseen	38
6 YHTEENVETO	41
7 ARVIOINTI JA POHDINTA	44
LÄHTEET	47

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupahakemus
- Liite 2. Tutkimuslupa
- Liite 3. Teemahaastattelurunko apukysymyksineen
- Liite 4. Kirje tutkijan yhteydenottoon suostumisesta
- Liite 5. Suostumus haastatteluun

TAULUKOT

Taulukko 1. Perhekuntoutuksen aloitusvaihe	30
Taulukko 2. Perhekuntoutusjakson sisältöjä ja saatua tukea vanhemmuuteen	35
Taulukko 3. Elämä perhekuntoutuksen jälkeen	37
Taulukko 4. Kehittämisen kohteita perhekuntoutukseen	40

1 JOHDANTO

Perhekuntoutus on koko perheen kanssa työskentelyä laitosympäristössä. Opinnäytetyöni on tutkimus perhekuntoutuksesta vanhempien kokemana. Sain toimeksiannon Varsinais-Suomessa sijaitsevalta yksiköltä, joka tarjoaa lastensuojelun perhekuntoutusta. Tutkimus auttaa toiminnan kehittämisessä tulevaisuudessa ja antaa asiakkaille mahdollisuuden saada ääni kuuluviin. Otin toimeksiannon vastaan mielenkiinnolla ja avoimin mielin. Toimeksiantajani oli minulle tuttu työharjoittelusta, jonka tein heille. Lastensuojelu on kiinnostanut minua koko opiskelun ajan ja perhetyö sieltä erityisesti. Aloitin tutkimuksen tekemisen ottamalla yhteyttä toimeksiantajaan tammikuussa 2013. Siitä alkoi yhteistyö tutkimuksen tiimoilla. Päävastuu tutkimuksen tekemisessä oli minulla, mutta otin huomioon toimeksiantajani toiveet ja pidimme yhteisiä neuvotteluja työn edetessä aina tarvittaessa.

Tutkimukseni teoriapohjana olen käsitellyt lastensuojelun perhetyötä, jossa asiakkaana on koko perhe. Hain tietoa perheistä ja heidän tilanteista Suomessa ja peilasin sitä lastensuojeluun. Aiheeseen liittyvät vahvasti myös perhetyön käsite ja tietysti perhekuntoutuksen käsite.

Tein aiheesta laadullisen tutkimuksen, koska halusin saada yksilökohtaista tietoa asiakkaiden omista kokemuksista. Aineiston tutkimukseeni keräsin teema-haastatteluilla ja haastatteluihin osallistui kuudesta perheestä yhteensä neljä perhettä. Toteutin kolme haastattelua kesän aikana ja neljännen tein syksyllä. Sain monipuolisen ja runsaan aineiston, josta valitsin näkökulmakseni omat kiinnostuksen kohteeni ja tutkimustehtävät. Litteroin aineiston ja analysoin sen käyttämällä sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen rakenne alkaa teoreettisella viitekehyksellä jonka jälkeen on tutkimuksen toteuttamisesta. Esittelen tutkimuksen toteuttamisessa tarkemmin tutkimuksen lähtökohdat sekä valitsemani tutkimusmenetelmät. Tutkimuksen tulokset ovat oma kappaleensa. Lopuksi vedän tuloksia yhteen sekä pohdin ja arvioin tutkimusta ja sen toteuttamista.

2 LASTENSUOJELUN PERHETYÖ VANHEMMUUDEN TUKENA

2.1 Perheet ja niiden hyvinvointi Suomessa

Perheen määritelmään liittyvät niin kulttuuri kuin yhteiskunta, jossa elämme. Perhe on samalla käsite ja ilmiö, jossa rinnalla kulkee perheihanteen malli. Perhetutkimukset ovat vaikuttaneet perheen käsitteeseen. (Yesilova 2009, 17–18.) Perhe ajatellaan usein lapsen kasvun ja kehityksen kotina. Perhe on muuttuva määritelmä, jonka jokainen yksilö itse määrittelee. Siihen voivat kuulua koti, läheiset ihmissuhteet, verisiteet ja perheen eri sukupolven jäsenet. Perheen määritelmä on hyvin vaikea ja tämä aiheuttaa myös sen, että on vaikea määrittellä, miten perheiden tulisi elää. Jokaisella meistä on erilaiset arvot ja ajatusmaailmat siitä, mikä on toivottavaa käytöstä ja mikä taas ei. (Pohjola 2005, 43–45.)

Perheitä on erilaisia ja jokainen perhe on ainutlaatuinen. Perheen toimivuuteen voi vaikuttaa horisontaaliset tai vertikaaliset stressitekijät. Vertikaalisia tekijöitä ovat erilaiset ajattelu- ja toimintamallit, myytit ja salaisuudet sekä vaikeasteiset traumat. Nämä ovat sukupolvien yli vaikuttavia tekijöitä. Horisontaalisia stressitekijöitä ovat erilaiset kriisit, jotka tapahtuvat perheen kehityksessä. Kriisi voi olla äkillinen pysähtyminen, käännekohta tai ongelmakohta, jota ihminen ei pysty itse ratkaisemaan. Kriisejä voidaan luokitella kehityskriiseiksi, elämänkriiseiksi ja äkillisiksi kriiseiksi. (Hyppönen ym. 2010, 117.)

Lapset kokevat stressiä niin kuin muutkin ihmiset. Lapsilla stressi voi aiheuttaa erilaisia reaktioita ja vaikuttaa käyttäytymiseen. Stressi voi näkyä lapsella ärsyyntymisenä, turhautumisena tai aggressiivisena käytöksenä. Stressillä ja sen oireilla voi olla yhteys myös myöhempään terveyteen. (Währborg 2006, 49–50.) Stressi vaikuttaa koko elimistöön siten, että sillä on yhteys ympäristöön sopeutumiseen ja sitä kautta terveyteen. Pitkäkestoinen stressitila kohottaa verenpainetta ja syketaajuutta. Jatkuva stressi voi aiheuttaa pysyvää toiminnanvajausta, jota tarvitsee esimerkiksi muistiin. Lapsuudessa koetuilla stressaavilla

elämäntapahtumilla on todettu olevan yhteys riskiin itsetuhoisessa käyttäytymisessä nuoruudessa. (Poijula 2007, 20–22.)

Perheen hyvinvointiin vaikuttavat monet asiat. Hyvinvointi on käsitteenä monimerkityksinen ja siihen liittyvät usein elinolot. Hyvinvointiin voidaan ajatella liittyvän asiat asuinoloista, elinoloista, toimeentulosta, terveydestä ja sosiaalisista suhteista. Tärkeää käsitteestä puhuttaessa on ymmärtää, että jokaisella on oma kokemus hyvinvoinnista ja siihen kuuluvista asioista. (Karvonen ym. 2009, 20.)

Yleisesti kaikkien suomalaisten hyvinvointiin liittyvät yhteiskunnalliset ja rakenteelliset asiat. Tällä hetkellä Suomessa näyttää, että taloudellinen hyvinvointi on kasvanut ja eriytynyt. Lapsiperheiden kohdalla tämä tarkoittaa, että he kuuluvat keskituloisten joukkoon. Lapsiperheistä pienten lasten perheet ovat pienituloisimpia kaikista lapsiperheistä ja yksinhuoltajaperheet tutkimuksen mukaan ovat perhetyypeistä pienituloisimpia. (Karvonen ym. 2009, 23.)

Lapsiperheissä huoltaja on useimmiten työssäkäyvä. Myös pienituloisissa lapsiperheissä huoltajan työssäkäynti on yleistä verrattaessa muuhun väestöön. Lapsiperheiden köyhyys ei johdu tulojen saannista vaan siitä, että tuloja käyttävät muutkin kuin sitä ansaitseva henkilö. Tulonsiirrot ovat yksi köyhyyttä selittävä asia lapsiperheissä. Moni pikkulapsiperhe käyttää sosiaaliturvaa ja on pitkälle riippuvainenkin siitä. (Salmi ym. 2009, 81–82.) Köyhyyden kanssa käytetään usein myös termejä huono-osaisuudesta ja syrjäytyminen. Huono-osaisuus voi olla niin subjektiivinen kuin objektiivinen. Usein lapsuusaika toistuu omassa aikuisuudessa ja on esimerkiksi todettu, että erityisesti huono-osaisuus jatkuu sukupolvissa. (Helminen 2006, 19, 22–23.)

Toimeentulon lisäksi hyvinvointiin perheiden kohdalla kuuluvat päihteet ja rikollisuus. Tutkimuksen mukaan päihteiden käyttö on yleistynyt, mutta rikollisuus on vähentynyt. Hoitoilmoituksia seuraamalla on huomattu, että vakavan väkivallan vuoksi sairaalahoitossa olleiden lasten määrä on vähentynyt vähän. (Karvonen ym. 2009, 29–30.)

Lapsuuden elinoloilla on tutkittu olevan yhteys aikuisuuden terveyteen. Erityisesti kriittisillä ja sensitiivisillä ajanjaksoilla on keskeinen vaikutus myöhempään

terveyteen. On todettu, että pitkäaikainen altistus fyysisille riskeille ja epäsuotuisille sosiaalisille tai taloudellisille elinolosuhteille on yhteydessä heikkoon terveyteen. Olosuhteita, jotka vaikuttavat aikuisuudessa, ovat esimerkiksi köyhyys, perherakenne ja sosiaaliset ongelmat. (Eriksson 2011, 229–230, 232.)

Perheiden hyvinvointi tai oikeastaan pahoinvointi on ollut myös paljon mediassa ja keskustelussa. Hälyttävää on, että suurin osa median teksteistä keskittyy lasten ja nuorten pahoinvointiin ja se on yhdistetty yhtenä oireena lastensuojelun suuriin asiakasmääriin. Media antaa kuitenkin väärän kuvan lasten pahoinvoinnista ja olisi tärkeää, että puhuttaisiin enemmän perheiden ongelmista, jotka liittyvät esimerkiksi köyhyyteen, yksinhuoltajuuteen, mielenterveys- ja alkoholi-ongelmiin. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 50, 60.)

2.2 Lastensuojelu lapsen edun, oikeuksien ja tarpeiden suojana

Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen etu. Vanhemmilla on ensisijainen oikeus ja velvollisuus kasvattaa ja pitää huolta lapsesta. Yhteiskunnan velvollisuus on tukea vanhempia lastensa hoidossa ja kasvatuksessa sekä luoda edellytykset tälle erilaisin keinoin ja palveluin. Vanhempi on vastuussa lapsen edun huolehtimisesta, mutta ongelmia syntyy, kun lapsen etu on ristiriidassa vanhemman edun kanssa. Ristiriitaisen tilanteen voi aiheuttaa myös, se jos vanhempien mielipiteet lapsen edusta vaihtelevat. (Upanne 2004, 341–342.) Lapsen edun määrittelyssä täytyy ottaa huomioon sen vaikeus, sillä käsitteellä ei ole yksiselitteistä teoriapohjaa. Asiantuntijat ja ammattilaisetkin joutuvat pohtimaan ja tulkitsemaan lapsen etua erilaisissa ja muuttuvissa tilanteissa. (Pösö 2012, 76.)

Pösö (2012, 88) kuvaa lapsen oikeuden käsitettä tapana toimia lapsen edun mukaisesti ja lapsen näkökulmaa kuullen. Lapsen oikeuden käsite pohjautuu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen ja lakiin eri tavoin. Käsitettä on myös käytetty sosiologiassa lapsuuden käsitteenä ja lähestymistapana. (Pösö 2012, 82.) Lapsen oikeuksien yleissopimus käsittelee uskoa ihmisarvoon ja syrjinnän kieltämiseen. Lapsen ja perheen oikeuksiin kuuluu, että jo-

kaisella on samat oikeudet riippumatta erilaisista tekijöistä, kuten rodusta, ihonväristä, uskonnosta, varallisuudesta tai vammaisuudesta. Sopimuksessa on myös käsitelty perheen ja yhteiskunnan vastuita ja oikeuksia. (Bardy 2009, 31–32.) Lapsen oikeudet ja tarpeet kulkevat käsi kädessä. Lapset tarpeet heijastavat heidän oikeuksiaan. Usein lapsen tarpeet ovat konkreettisia kun taas oikeudet ovat enemmän yleisiä ja säännönmukaisuuksiin perustuvia. (Mahkonen 2007, 71.)

Perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu on ollut lastensuojelussa pitkään keskeinen käsite. Lastensuojelussa keskitytään koko perheeseen, mutta keskeisin asia on suojelun tarpeessa oleva lapsi. (Mikkola 2004, 77.) Lastensuojelulaissa ehkäisevän lastensuojelun tehtäviksi on määritelty lapsen kasvun turvaaminen ja edistäminen sekä vanhemmuuden tukeminen. Lastensuojelulain tavoitteena on varhainen puuttuminen perheen ongelmiin. Tärkeä periaate lastensuojelussa on, että sen tulisi tapahtua ensisijaisesti vapaaehtoisessa asiakkuudessa. (Räty 2012, 9.) Lastensuojelun työskentelyyn kuuluu vanhempien herättäminen pohtimaan omaa vanhemmuuttaan ja sitä, miten se vaikuttaa lapseen. Lisäksi yksi lastensuojelun tehtävä on saada lapsen ääni kuuluviin ja tehdä lapsen kokemukset näkyväksi. (Tulensalo & Yläherranen 2009, 23.)

Lastensuojelun yksi palvelu on avohuolto. Lastensuojelulaki kertoo, että avohuollon tukitoimiin pitää ryhtyä, jos perheessä on lapsen terveyttä tai kehitystä vaarantavia tekijöitä tai lapsi itse on vaaraksi omalle terveydelleen tai kehitykselleen. Avohuoltoa tehdään vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kanssa unohtamatta tietysti lasta itseä. Avohuollon tukitoimet vaativat asiakkaalta aktiivisuutta ja täyttä vapaaehtoisuutta. (Räty 2012, 269, 271.) Avohuollon tukitoimia järjestetään ja toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti. Suunnitelma tehdään yhdessä perheen sekä sosiaalihuollon kanssa. (Heino 2009, 72–73.)

Avohuollon tukitoimena perheelle varmistetaan riittävä toimeentulo ja asuminen. Muita avohuollon tukitoimia perheelle voivat olla muun muassa tuki lapsen ja perheen ongelmien selvittämiseen, tuki koulunkäyntiin, tuki harrastuksiin, tuki henkilö tai –perhe, kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö,

koko perheen sijoitus, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. (Räty 2012, 274, 276.)

2.3 Perhetyötä koko perheen parhaaksi

Perhetyön käsite on hyvin epäselvä. Siihen voidaan liittää tavat, joilla työtä tehdään tai esimerkiksi kuka työtä tekee. (Nätkin & Vuori 2007, 7.) Usein perhetyö ajatellaan työmenetelmänä, koska sitä ei ole tarkemmin laissa määritelty eikä muuallakaan sen määritelmä ole vakiintunut. Perhetyöhön liittyy lastensuojelullisia odotuksia kuten huostaanottojen vähentyminen. Perhetyö ei ole yksinkertaista erilaisten perheiden ja erilaisten elämäntilanteiden vuoksi. (Järvinen ym. 2012, 12–13.)

Lastensuojelun perhetyö on avohuollon työtä. Lastensuojeluilmoituksen jälkeen sosiaalityöntekijä päättää tehdäänkö lastensuojelutarpeen selvitys. Tämän jälkeen lastensuojeluasiakkuus voi alkaa. Avohuollon työn tavoite on perheen ja lapsen tukeminen arjessa selviytymiseen ilman muiden tukea. Tehtävänä on selvittää lapsen kokonaistilanne, hyvinvointi ja arjen sujuvuus. (Forsberg ym. 2012, 287.)

Lastensuojelullista perhetyötä määrittää lastensuojelulaki, jossa perhetyö tarkoittaa perheelle annettavaa keskusteluapua, tukea ja opastusta arjessa. Perhetyö on tarkoitettu lain nojalla tukemaan vanhempia kasvatuksessa ja perhetyössä voidaan tehdä vanhemmuuden arviointia. (Räty 2012, 279.) Vaikka laissa on määritelty perhetyötä ja sen sisältöä, on perhetyön käsite lastensuojelun ammattilaisillakin monipuolinen. Perhetyötä on esimerkiksi määritelty ohjaavana, avohuoltona, avotyönä, tehostettuna ja kuntouttavana työnä. (Saarnio 2004, 240.) Lastensuojelun perhetyö on historiallisesti lähtöisin kotipalvelun tehostetun perhetyön kehittämisestä (Järvinen ym. 2012, 81).

Lastensuojelun asiakkuus voi olla vapaaehtoista tai vastentahtoista. Tämä aiheuttaa erilaisia tunteita sekä haasteita. (Saarnio 2004, 248.) Lastensuojelun perhetyö on avohuollon tukitoimi ja asiakkuutta ennen tehdään perheelle lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelun perhetyö on aina interventio perhee-

seen ja tällöin tarpeeseen voi tulla perheen motivointi työskentelyyn. Perheen tilanne voi olla lapsen kannalta turvaton ja voi olla mahdollista, että perhe itse ei näe avun tarvetta. Tällaisissa tapauksissa lastensuojelun perhetyö voi puuttua perheen elämään vaikka perhe itse ei sitä haluaisi. Yhteistyön tekeminen ja siihen motivointi ja kannustaminen on perhetyön yksi piirre. Lastensuojelun perhetyössä motivointi, suostuttelu ja velvoittaminen kulkevat käsi kädessä. Perheen kanssa tehtävässä työssä on koko ajan läsnä tuki ja kontrolli. (Järvinen ym. 2012, 82.) Vastentahtoisessa työskentelyssä motivoiminen ja sitoutuminen voi olla hankalaa, koska ei ole luottamusta auttavaan tahoon. Usein perhe joka tarvitsisi eniten sijaishuollon palveluita, ei näe tarvetta niille eikä koe, että työskentelystä olisi hyötyä. (Saarnio 2004, 248.)

Lastensuojelun perhetyötä voidaan tehdä myös sijaishuollosta. Silloin se on osa avohuollon sijoitusta tai huostaanottoon liittyvää sijoitusta ennen sijoitusta, sen aikana tai sen jälkeen. Lapsen sijoitus on aina tunteita herättävä asia ja voi aiheuttaa perheessä kriisin. Perhetyön avulla yritetään korjata voimavaroja kuluttavia tunteita niin, että vanhemmat voivat nähdä sijaishuoltojakson eri näkökulmasta. (Järvinen ym. 2012, 84.)

Työntekijän ja asiakkaan suhdetta perhetyössä määrittävät eri lait sekä sosiaali- ja terveydenhuollon eettiset ohjeet. Yhteiset lait ja ohjeistukset antavat jokaiselle turvallisen ja tasapuolisen työskentelyn. Keskeisiä periaatteita perhetyössä ovat myös asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. (Järvinen ym. 2012, 17.) Perhetyötä voidaan lähestyä eri teoreettisista lähtökohdista. Usein perhetyö pohjautuu esimerkiksi lapsikeskeiseen perhetyöhön, perheen systeemiteoriaan tai ratkaisukeskeiseen ajatteluun. (Kuronen & Lahtinen 2010, 75.)

Asiantuntijakeskeinen, perheeseen liittoutunut, lapsilähtöinen perhetyö ja perhekeskeinen malli ovat perhetyössä käytettyjä lähtökohtia. Työskentelyssä asiantuntijakeskeinen näkökulma on täysin työntekijän tiedoista lähtevää. Asiantuntijakeskeisessä mallissa työntekijät tekevät tavoitteet, koska taustalla on ajatus perheen omasta kykenemättömyydestä hoitaa perheen ongelmia. Perhekeskeisessä mallissa koko perhe on mukana työn suunnittelussa yhdessä työntekijöiden kanssa ja työntekijän rooli voi olla neuvonantaja. Perhetilanteissa voi-

daan käyttää kaikkia näitä lähtökohtia päällekkäin ja voi olla jopa haitallista jos käyttää vain yhtä lähestymistapaa. Jos käyttää esimerkiksi vain perhekeskeistä mallia, voi materiaaliset ja hoidolliset resurssit jäädä käyttämättä. (Rytkönen & Rönkkö 2010, 35–37.)

2.4 Perhetyö käytännössä

Perhetyötä voidaan tehdä eri tasoilla. Työ voi olla ennaltaehkäisevää, välipalvelumuoto tai korjaavaa työtä. (Saarnio 2004, 248–249.) Perhetyön aloittamiseen liittyy usein huoli. Se voi tarkoittaa huolta koko perheestä tai esimerkiksi pelkäämistään lapsesta tai lapsista. Huoli usein pohjautuu tietoon siitä, mitkä asiat uhkaavat perheitä tai ovat riskejä perheissä. (Nätkin & Vuori 2007, 18.) Huoli on usein ammattilaisessa heräävä havainto, joka perustuu tietoon, tunteisiin ja velvollisuuteen. Työntekijän on hyvä kirjoittaa ylös mahdollisimman konkreettisesti huoleen liittyviä asioita, jotta ne olisi helpompi käydä esimerkiksi vanhempien kanssa läpi. (Arnkil & Eriksson 2009, 21–23.)

Perhetyön prosessi alkaa kun perheessä on tarve tai ilmenee huoli. Aloitteentekijä voi olla perheenjäsen tai jokin perheen kanssa kontaktissa oleva työntekijä. Aluksi lähdetään arvioimaan perheen tilannetta ja palveluntarvetta. Selvityksen jälkeen päätetään aloitetaanko perhetyö vai ei. Jos perhetyö aloitetaan, tehdään toteutusvaiheessa tavoitteet ja suunnitelma työn toteuttamisessa. Suunnitelmaa toteutetaan sen mukaisesti, mitä on sovittu ja samalla arvioidaan tavoitteiden toteutumista. On tärkeää, että myös perhe itse arvioi omaa selviytymistään. Tavoitteiden toteutumisen jälkeen perhetyö päätetään. Kaikkien perheiden kohdalla perhetyön prosessi ei riitä tukemaan perhettä tarpeeksi ja lapsi joudutaan esimerkiksi sijoittamaan. Perhetyön päätösvaiheeseen kuuluu silloin vanhempien tukeminen huostaanoton valmistelutilanteissa ja sijoituksen aikana. Päätösvaiheesta sovitaan usein jo suunnitelmavaiheessa ja loppua kohden valmistetaan perhettä työn päätökseen. (Järvinen ym. 2012, 102–109.)

Työmuotona lastensuojelun perhetyö on ensisijaisesti perheen kotiin tehtyä tiivistä tukea ja ohjausta arkeen sekä vuorovaikutuksen ongelmatilanteisiin. Per-

hetyö on vaikuttavaa muutostyötä ja sen avulla voidaan tehdä arviointia. Lastensuojelun perhetyöllä saadaan tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista. (Järvinen ym. 2012, 82–84.) Usein perhetyössä on tavoitteena pitää perhe koossa ja auttaa ongelmien ratkaisemisessa (Nätkin & Vuori 2007, 8).

Perhetyön sisältöjä ovat perheen neuvominen, valistaminen ja kasvattaminen. Tilanteen mukaan perhetyöntekijä voi auttaa, palvella, aktivoida ja valmentaa. (Nätkin & Vuori 2007, 8.) Yhteenvetona voisi ajatella Kurosen ja Lahtisen (2010, 76) jaottelun työmuodoista neljässä eri kategoriassa joita ovat keskustelut, aktiivointi, neuvonta ja konkreettinen apu arjessa.

Arki ja sen hallinta on osa perhetyön toimintaa. Arjella on perhetyössä ajateltu päivittäisten asioiden hoitumista ja niiden sujumisen varmistamista. Lastensuojelun asiakasperheissä arjen sujuminen voi olla puutteellista tai kadoksissa. (Järvinen ym. 2012, 114.) Työtä tehdään yhteistyösuhteessa, jossa tärkeää on avoin vuorovaikutus. Työntekijän ja asiakkaan tasavertaisuus suhteessa auttaa aktiivisuuteen ja antaa asiakkaalle mahdollisuuden olla oman asiansa asiantuntija. (Friis & Kaikko 2009, 76.)

2.5 Vanhemmuus ja sen tukeminen ja arvioiminen perhetyössä

Vanhemmaksi tuleminen voi olla suunniteltua tai suunnittelematonta, mutta joka tapauksessa se on aina suuri muutos. Vanhemman omat kokemukset omasta lapsuudesta vaikuttavat vanhemmuuteen. Vanhempi luo sitä kautta ajatusmaailmaansa lapsena olemisesta ja lapsen tarpeista. Turvallisen ja miellyttävän olon muistikuvat auttavat vanhempaa ymmärtämään lapsen tarpeita sekä vastamaan niihin. Lasta kasvattaessaan vanhempi käy koko ajan läpi omaa lapsuuttaan ja sen eri vaiheita. Aikuisen on kuitenkin muistettava erottaa nämä omat mielikuvat lapsen mielikuvista. Jos vanhempi ei pysty siihen, hän näkee vain omat tunteensa ja tarpeensa, ei lapsen. (Hyppönen ym. 2010, 126–127.) Vanhemmuuteen liittyy vanhemman oma menneisyys ja kasvatus. Kasvatus- ja käyttäytymismallit, joita itse on kokenut lapsuudessa, voivat toistua omassa vanhemmuudessa myöhemmin. Erityisesti haitalliset ja vahingolliset mallit py-

syvät, koska kaltoin kohdellun henkilön voi olla vaikea uskoa hyvään. (Kekkonen 2004, 27.)

Perhe-elämään kuuluvat vanhemmuudessa ilot ja surut. Nämä muodostavat pohjaa lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteelle, joka vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin. (Bardy & Lammi-Taskula 2009, 60.) Vuorovaikutussuhteessa vanhemmat jakavat lapsilleen tietoa ja ohjaavat heitä tiedostamattakin (Kekkonen 2004, 26). Vanhempana pitää osata rajata lasta turvallisesti, sillä lapsi itse ei tiedä, mikä toiminta voi olla haitallista. Rajoja asettaessa niin lapselle kuin nuorellekin on tärkeää keskustella yhdessä. Vanhemman pitää kertoa tarkasti miksi jotain asiaa ei saa esimerkiksi tehdä. (Hyppönen ym. 2010, 128.)

Rakkaus on vanhemmuuden tärkeä osa. Lapselle on tärkeää kokemus rakastetuksi tulemisesta. Vanhempi voi osoittaa välittämistä iloitsemalla yhdessä lapsen kanssa, kuuntelemalla lapsen mielipiteitä ja olemalla aidosti kiinnostunut lapsesta. Vanhemmat jakavat lapsilleen omat arvonsa ja elämäkatsomuksensa. (Hyppönen ym. 2010, 128.) Keskustelut ja juttutuokiot on koettu vanhempien näkökulmasta antoisiksi ilon aiheiksi Bardyn ja Lammi-Taskulan (2009, 61) tutkimuksessa.

Perhetyössä työntekijän tehtävänä on tukea vanhempia heidän vanhemmuudessaan. Työntekijä voi tukea vanhempia löytämään omia voimavaroja itseltään sekä myös toisissaan. Tärkeää on myös keskustella vanhemmuuden ongelmista avoimesti ja hakea yhdessä niihin ratkaisuja. (Järvinen ym. 2012, 127.) Dialogiseen keskusteluun kuuluu työntekijän taito luoda keskustelua, jossa vanhempi pystyy pohtimaan omaa vanhemmuuttaan. Tärkeää olisi, että keskustelua syntyisi luonnollisesti ilman tietoista keskustelun hakemista. Avoin keskustelu voi olla osittain välillä hankalaa, koska työntekijän asema kontrollorijana ei ole tasa-vertainen vanhempaan nähden. (Tulensalo & Ylä-Herranen 2009, 25–26.)

Perhetyöhön kuuluu usein niin vanhemmuuden tukeminen kuin sen arviointikin. Käsitteitä on vaikea erottaa, sillä työssä nämä kaksi usein sekoittuvat yhteen. Perhetyön palvelut ovat tukea, mutta samalla sen tarkoitus on arvioida perheen

arkea. Vanhemmuuden arviointi tulisi toteuttaa hyvässä yhteistyössä ja ymmärryksessä sekä mieluiten moniammatillisessa yhteistyössä. (Hyppönen ym. 2010, 132.) Vanhemmuuden arviointiin liittyy tieto vanhemmuuden roolista ja työntekijän ymmärrys sen monista puolista. Työntekijä voi arvioida esimerkiksi miten vanhempi osaa vastata lapsen tarpeisiin. Vanhemmuuden arvioinnissa voidaan tarkastella vanhemman taitoja esimerkiksi fyysisten ja emotionaalisten taitojen toteuttajana. (Holland 2004, 89, 92.)

Arvioinnissa tulee alussa suunnitella kuka arviointiin osallistuu ja miten sitä tehdään. Perhettä arvioidessa pitää ottaa huomioon tarvitseeko esimerkiksi kaikki osa-alueita arvioida ja onko jotkin alueet jo arvioitu aikaisemmin. Arvioinnin yksi tärkeä puoli on löytää perheestä sekä hyviä ja rakentavia asioita että ongelmia ja vaikeuksia. Arviointiin voidaan käyttää eri menetelmiä. Haastattelu on yksi menetelmä ja sen kanssa voi käyttää yhdessä esimerkiksi draamaa tai piirtämistä. Havainnointi on yksi arvioinnin tärkeimmistä asioista. Havainnointia voidaan tehdä monessa paikassa. Havainnointi antaa työntekijälle mahdollisuuden saada tietoa sekä kasvattaa ymmärrystä perheen elämästä ja vuorovaikutussuhteista. (Holland 2004, 108, 119, 121.)

3 PERHEKUNTOUTUS TYÖMUOTONA LASTENSUOJELUN PERHETYÖSSÄ

3.1 Perhekuntoutuksen tarve, tavoitteet ja toteutus

Kuntoutus käsitteenä kuvaa yleisesti tukitoimenpidettä, jolla parannetaan toimintakykyä ja osallistumismahdollisuutta. Sana herättää positiivisia tunteita voimavaroista ja muutoksesta. (Pärnä 2010, 41.) Lastensuojelulaissa on määritetty perhekuntoutusta niin, että annetaan mahdollisuus järjestää koko perheen sijoitus yhdessä lapsen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan vastaavan henkilön kanssa kuntouttavana perhehoitona tai laitoshuoltona. Perhekuntoutus voidaan järjestää myös siten, että vain toinen vanhempi on lapsen kanssa. (Räty 2007, 209.) Lain tavoitteena on kuntouttaa koko perhettä. Perhekuntoutus voidaan järjestää hoitoyksikössä tai yksityisessä perheessä. Kun koko perhe sijoitetaan avohuollon tukitoimena, tarvitsee se aina vanhemman vapaaehtoisen suostumuksen kuntoutukseen. (Helminen ja Mikkola 1994, 145.)

Perhekuntoutus koko perheen sijoituksina perhe- tai laitoshuoltoon on Suomessa uusi työmuoto ja harvinainenkin (Ihalainen & Kettunen 2012, 230). Perhekuntoutuksen ja perhetyön eroa voidaan ajatella siinä missä ympäristössä työ tapahtuu (Heino 2008, 45). Perhekuntoutuksen ympäristö on laitospäristö, joka mahdollistaa perheen irrottautumisen omasta arkiympäristöstä ja antaa mahdollisuuden keskittyä perheen ongelmiin ammattilaisten avulla (Berg ym. 2000, 196).

Perhekuntoutus tarkoittaa ammatillista toimintaa, jossa sitä tuottavalta taholta odotetaan ammattitaitoa, koulutusta ja vuorovaikutustaitoja (Berg ym. 2000, 10). Perhekuntoutus on tapa tehdä töitä koko perheen kanssa intensiivisesti, pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti. Työskentelyn aikana työntekijät auttavat perhettä ratkaisemaan ongelmia sekä lisäämään lasten hyvinvointia. (Hurtig 2010, 239.) Perhekuntoutuksen tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja turvata lasten

kasvuolosuhteet. Tärkeää on myös, että perhe saisi omia voimavaroja käyttöönsä. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8.)

Usein perhekuntoutusta tarvitaan silloin, kun perheen pitkittynyt kriisi tai muu vaikea tilanne ei selviä perheen omin voimavaroin. Hankalia tilanteita voivat olla esimerkiksi vaikeudet arjessa ja sen toimivuudessa. Perheessä voi olla uhka lapsen huostaan ottamisesta ja tällaisessa tilanteessa kuntoutuksen aikana pysytään turvallisessa ympäristössä arvioimaan ja selvittämään sitä, onko huostaan otto tarpeellinen. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8.) Jos perhekuntoutuksen yksi tavoite on huostaanottotarpeen tutkiminen, vaikeuttaa se työskentelyä vanhempien kanssa. Tällöin kysymys on kontrollista ja vanhemmat voivat kokea sen epämukavaksi. (Berg ym. 2000, 134.)

Perhekuntoutusjakson aikana voidaan myös arvioida vanhempien ja lasten tuen tarvetta, arjen toimivuutta ja vuorovaikutussuhteita vanhempien ja lasten välillä. Ennen perhekuntoutuksen aloittamista, perheellä on usein jo taustalla aikaisempia lastensuojeluilmoituksia ja lapsen lyhyitä sijoituksia perheen ulkopuolelle. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8.) Heinon (2008, 43) mukaan perhekuntoutus aloitetaan lastensuojelulaitoksessa, kun tilanne on erittäin paha eivätkä avohuollon muut tukitoimet ole enää riittäviä.

Perhekuntoutus lähtee aina perheen tuen tarpeesta, jolloin kuntoutusprosessi alkaa sosiaalityöntekijän päätöksellä (Hurtig 2010, 241). Syynä perhekuntoutuksen aloittamiselle on usein taustalla vanhemman tai vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat, vanhempien kyvyttömyys arjenhallinnassa ja ongelmat asumisessa. Taustalla on usein myös moniongelmaisuus siten, että vanhemmalla tai vanhemmilla on useita kyseisiä riskitekijöitä. (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8.)

Vanhemmat haluavat lastensa parasta, mutta heillä voivat omat voimavarat olla vähissä ja tällöin toiminta voi olla haitallista lapsille. Vaikka koko perhe osallistuu kuntoutukseen, keskeistä on lasten etu ja arjen turvallisuus. Perhekuntoutuksen aikana selvitetään lasten vointia yhdessä koko perheen kanssa. (Miller & Törrönen 2010, 77–78.) Työskentelyyn voi liittyä esimerkiksi voimavaralähtöi-

nen ajattelu, jossa yritetään löytää perheenjäsenten vahvuuksia ja muuttaa perheen elämää positiivisessa valossa (Heino ym. 2010, 138).

Jotta perhekuntoutus toimisi, tulee sen olla suunnitelmallisesti ohjattua ja asiakkaan tulee olla motivoitunut (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8). Asiakkaat ovat useimmiten silloin motivoituneita, jos heillä on jo itsellään jonkinlainen käsitys ongelmista. Tällöin perhekuntoutus auttaa tukemaan kehitystä näiden jo havaittujen ongelmien kanssa. Työskentelyyn ei välttämättä kannata ryhtyä perheiden kanssa, joilla on akuutti ongelma. (Hurtig 2010, 243.)

Perhekuntoutusta voidaan tehdä monin eri tavoin. Se voi koostua erilaisista vaiheista muodostaen yhtenäisen prosessin. Perhekuntoutukseen voi kuulua intensiivisiä laitosjaksoja, avokuntoutuspäiviä ja kuntouttavia arkijaksoja. Kuntoutusprosessin vaiheet ja kesto vaihtelevat perheiden mukaan. (Heino ym. 2010, 147.)

3.2 Työmenetelmät perhekuntoutuksessa

Erilaiset palvelut, avustukset ja toimenpiteet voidaan ajatella olevan menetelmiä. Niitä käytetään tavoitteiden saavuttamiseen, yhteistyön luomiseen, asiakkaan kuulluksi tulemiseen sekä kohtaamiseen. (Friis & Kaikko 2009, 79–80.) Työmenetelmän käyttäminen tarvitsee ammatillista osaamista. Sosiaalialalla työmenetelmien ajatellaan olevan siirrettävissä ja käytettävissä eri työyhteisöissä ja eri ammattilaisten välillä. Työmenetelmän valintaan vaikuttavat aina asiakkaan tarpeet. Menetelmää valittaessa ja tehdessä otetaan huomioon myös tavoitteet, jotka on määriteltävä yhdessä asiakkaan kanssa. Työmenetelmän käyttöön vaikuttaa asia, jota käsitellään. Työyhteisössä voi myös olla tiettyjä menetelmiä, jotka ovat osana yhteistä toimintakulttuuria. (Timonen-Kallio 2009, 10,18.)

Perhekuntoutus on tiivistä työskentelyä, jossa voidaan keskittyä laajasti sosiaalisiin, psyykkisiin ja fyysisiin ongelmiin. Menetelminä voidaan käyttää toiminnallisia menetelmiä, jotka auttavat perhettä toimimaan omassa arjessaan kuntoutuksen jälkeen. Toiminnallisia menetelmiä voivat olla muun muassa pelit, valo-

kuvat, piirtäminen, roolikartat, elämänkaarityöskentely ja muut toiminnalliset harjoitukset. (Ihalainen & Kettunen 2012, 46–47, 51.) Vanhemmuuden roolikarttaa käytetään vanhemmuuden arviointiin ja tukemiseen. Vanhemmuuden roolikartassa on viisi pääroolia ja niillä on omat alaroolit. Menetelmä sopii keskusteluksi työntekijän ja asiakkaan välille. Siinä vanhempi voi arvioida omaa toimintaansa ja saada tukea tarvitsemiinsa kohtiin. (Hyppönen ym. 2010, 137–138.)

Ratkaisukeskeinen ja voimavarasuuntautuva työskentely on yksi käytetty menetelmä. Näissä menetelmissä on olennaista asiakkaan kuuleminen sekä hänen näkemyksiensä kunnioittaminen. Työskentely tapahtuu vuorovaikutuksessa työntekijän ja asiakkaan välillä. Tärkeää on asiakkaan omien tietojen ja taitojen hyödyntäminen sekä keskittyminen positiivisuuteen ja olemassa oleviin hyviin asioihin. Ratkaisukeskeisyydessä voidaan käydä läpi menneisyyttä ja esimerkiksi hakea menneisyydestä hyviä asioita ja sitä kautta löytää myönteisiä tunteita. Menneisyyttä tutkimalla voi löytyä hyviä toimintatapoja, jotka ovat voineet unohtua asiakkaalta. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä keskustellaan myös nykyhetkestä ja suuntaudutaan tulevaisuuteen. Positiivinen ajattelu ongelmien keskellä voi antaa uusia näkökulmia ja mahdollisuuksia elämään. (Lipponen 2010, 125–127.) Voimavaroja voi löytyä asiakkaalla niin hänestä itsestään kuin omasta ympäristöstäänkin (Ihalainen & Kettunen 2012, 49).

Perhekuntoutuksessa voidaan käyttää moniammatillista lähestymistapaa perheiden kanssa. Perhekuntoutus on työnä vaativaa ja siksi erilainen osaaminen on avuksi. Moniammatillisuus tarkoittaa tavoitteellista yhteistyötä organisaatioiden sisällä tai eri organisaatioiden välillä. Menetelmään kuuluu esimerkiksi neuvotteluja, kompromisseja, suunnittelua sekä toteutus. (Heino ym. 2010, 140–141.) Moniammatillinen työskentely perheen kanssa tarkoittaa, että jokainen perheenjäsen voi tavata moniammatillisen tiimin jäsenet ja olla mukana palaverissa. Avoimuus on tärkeää moniammatillisessa tiimissä ja työntekijä voikin luoda sitä aina kertomalla asiakkaalle kun hänen asioitaan käsitellään laajemmalla ammattilaisten palaverissa. (Hansen ym. 2010, 208–210.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen toimintaympäristö

Toimeksiantaja opinnäytetyölleni oli Varsinais-Suomessa sijaitseva yksikkö, jonka yhtenä palveluna on perhekuntoutus. Asiakkaiden yksilöllisyyden ja tunnistettavuuden vuoksi päädyin pitämään yksikön tarkat tiedot salassa.

Perhekuntoutus on yksikössä koko perheen kanssa tehtävää tavoitteellista työskentelyä, mikä voi tapahtua sekä laituskuntoutuksena että avohuollon työskentelynä. Kuntoutus voidaan toteuttaa eri vaiheissa lastensuojeluprosessia tai ennaltaehkäisevänä tukitoimenpiteenä jossakin perhettä kuormittavassa tilanteessa. Perhekuntoutusta lähdettiin aikoinaan, useita vuosia sitten, kehittämään, toimeksiantajani yksikössä, jotta koko perhe voisi saada tukea ja apua sen sijaan että lapsi jouduttaisiin sijoittamaan yksin kodin ulkopuolelle. Toisaalta perhekuntoutuskin voi päättyä lapsen sijoitukseen ja silloinkin koko perhe tarvitsee tukea ja apua. Perhekuntoutusjakson kesto sovitaan yhteistyössä perheen ja sosiaalitoimen kanssa. Perhekuntoutuksen tavoitteet määritellään yhdessä perheen ja lähettävän lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. (Perheyksikön työryhmä, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2013.)

Kaikilla asiakkailla, jotka tulevat perhekuntoutukseen, on lastensuojeluasiakkuus ja kuntoutus on heille avohuollon tukitoimi. Kuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen. Tämä voi auttaa työskentelyyn motivoitumisessa. Jotta perheen lapset ja aikuiset voisivat luottaa työntekijöihin vaikeassa elämäntilanteessa ja saada heiltä tukea, tulee työtteen olla voimavarakeskeinen, tulevaisuudessa parempaan selviytymiseen tähtäävä. Yhteistyön perustana on asiakkaan kunnioitus ja arvostus. (Perheyksikön työryhmä, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2013.)

Laitoksessa tapahtuva perhekuntoutus on järjestetty siten, että perheet asuvat kuntoutuksen ajan laitoksen perheasunnoissa. Perheasunto on ainoastaan perheen käytössä ja se on yksityinen tila. Työntekijät ovat läsnä ja saatavilla, mutta

he eivät ole koko ajan asunnossa. Työskentely tapahtuu perheen kanssa sovittun aikataulun mukaisesti. (Perheyksikön työryhmä, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2013.)

Perheiden tilanteet ja avun tarpeet ovat yksilöllisiä. Perheet saavat kuntoutuksen aikana tukea tarvitsemiinsa, tavoitteissa sovittuihin, asioihin. Joidenkin perheiden tarve on saada tukea ja ohjausta arjen perusasioihin ja arkirytmien löytymiseen, esimerkiksi ruuan valmistamiseen, ulkoiluun, hygieniasta huolehtimiseen, nukkumaan menemiseen jne. Joidenkin perheiden kohdalla tuen tarve on enemmän rajojen asettamisessa ja muissa kasvatuksellisissa asioissa sekä kunkin lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa. Monet perheet tarvitsevat tukea kodin ulkopuolisten asioiden hoidossa. (Perheyksikön työryhmä, henkilökohtainen tiedonanto 18.1.2013.)

4.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tekemisen lähtökohta oli, että toimeksiantajani halusi saada tietoa asiakkaiden mielipiteistä ja myös perhekuntoutuksen vaikuttavuudesta. Koska sosiaalityö on osa julkista palvelujärjestelmää, se on tilivelvollinen toiminnastaan eri tahoille. Työn pitää olla vaikuttavaa, jotta se olisi laillista. (Kempainen ym. 2012,9.) En voinut toteuttaa vaikuttavuustutkimusta sen laajuuden vuoksi. Tutkimus muuttuu eri lähestymistapojen valinnalla (Hirsjärvi ym. 2010, 123). Halusin ottaa tämän huomioon omassa tutkimuksessani ja pyrin tutustumaan eri lähestymistapoihin mahdollisimman huolellisesti. Tutkimus itsessään on tieteellinen menetelmä. Saadulla tutkimuksellisella tiedolla on ajatuksena auttaa tiedon jakamista ihmisten välillä. (Tuomi 2007, 18.)

Pohdin tutkimusstrategiaa valittaessa määrällisen ja laadullisen tutkimuksen välillä. Tuomi (2007, 95) kuvaa määrällistä tutkimusta mitattavana tutkimuksena, jossa käytetään tilastollisia menetelmiä. Tämä tutkimus ei sopinut omaan työskentelyyni, koska halusin saada tuloksiksi tunteita ja kokemuksia, mitkä eivät ole mitattavissa olevia. Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska halusin selvittää perhekuntoutuksen merkitystä perheelle. Laadullinen tutkimus on laaja käsi-

te, jonka voisi ajatella kattavan kaiken emipiirisen tutkimuksen, joka ei ole määrällistä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten luomia käsityksiä. (Tuomi 2007, 96–97.) Laadullisen tutkimuksen piirre on todellisen elämän kuvaaminen ja taustalla on ajatus todellisuuden moninaisuudesta. (Hirsjärvi ym. 2010, 161). Halusin tutkimuksessani kuulla perheiden ajatuksia omasta arjesta ja perhekuntoutuksesta heidän näkökulmastaan. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat tulevat ilmi (Hirsjärvi ym. 2010, 164). Tämän vuoksi koen sen hyväksi ratkaisuksi, koska tutkimukseni tarkoituksena oli tuoda esiin ajatuksia ja kokemuksia.

Eri menetelmiin tutustumisen jälkeen tein tutkimuksesta tutkimussuunnitelman ja sen pohjalta tein toimeksiantajalleni tutkimuslupahakemuksen (liite 1). Liitin tutkimussuunnitelman liitteenä myös hakemukseen. Sain tutkimusluvan (liite 2) toimeksiantajaltani kirjallisena.

Tavoitteena tutkimuksellani oli edesauttaa perhekuntoutuksen asemaa lastensuojelussa. Näin voitaisiin välttää lapsen mahdollinen sijoittaminen tai huostaanotto. Tavoitteena on vahvistaa koko perheen kuntoutuksen tärkeyttä. Tutkimustehtäviä tehdessäni otin huomioon toimeksiantajani toiveet tutkimuksen suhteen. Tutkimustehtäviin vaikuttivat myös teoreettinen viitekehys perheistä, vanhemmuudesta sekä lastensuojelun työmuodoista kuten perhetyöstä ja perhekuntoutuksesta. Tutkimustehtäviksi muodostuivat:

- 1 Millainen perheen tilanne on ollut ennen kuntoutusta, sen aikana ja sen jälkeen?
- 2 Mitä perhe on saanut perhekuntoutukselta?
- 3 Mitä kehitettävää perhekuntoutukseen on vanhempien näkökulmasta?
- 4 Miltä perhekuntoutus on tuntunut vanhempien näkökulmasta?

4.3 Kohdejoukko

Kohdejoukoksi muodostuivat vuonna 2011 perhekuntoutuksessa olleet perheet. Tutkimuksen kohdejoukon rajaamiseen päädyin toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen ja toiveiden kautta. Yhden vuoden otos tuntui sopivalta vaih-

toehdolta, koska yhdelle tutkijalle siinä oli riittävästi tutkittavia. Rajaus oli hyvä, koska perheillä oli lähes sama aika kulunut siitä milloin he olivat olleet perhekuntoutuksessa.

Perheitä oli vuonna 2011 yhteensä kuusi kuntoutuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa kohdejoukon määrä ei ole ongelma, koska siinä ei tavoitella edustavuutta tai yleistämistä (Tuomi 2007, 142). Näin ollen perheiden määrä osoittautui juuri sopivaksi tutkimuksen tekemiseen. Kyseessä on pieni määrä tapauksia ja tarkoitus on analysoida niitä mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 18). Haastatteluihin osallistui kuudesta perheestä neljä perhettä.

4.4 Teemahaastattelu

Pohdin erilaisia tapoja kerätä aineistoa tutkimukseni kohdalla. Mietin avoimen kyselylomakkeen vaihtoehtoa, koska siinä perheen ei tarvitsisi lähteä kotoaan ja kysely voisi toisaalta olla helpompi täyttää. En valinnut tätä menetelmää koska uskoin saavani paremmin tuloksia haastattelun kautta. Haastattelussa voi kertoa omin sanoin ja myös uskon, että tunteet ja kokemukset tulevat paremmin esille haastattelussa kuin kyselyssä.

Haastattelu on yleinen tapa kerätä laadullista tutkimusta Suomessa. Haastattelutilanne on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Tärkeää on, että haastattelu on etukäteen suunniteltu, haastattelijan aloittama ja ohjaama, motivoiva ja luottamuksellinen. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Haastattelun etuna on sen joustavuus aineiston keruussa. Sitä voi muuttaa tilanteen mukaan ja ottamalla huomioon vastaajat. (Hirsjärvi ym. 2010, 205).

Haastattelutyyppejä on monia erilaisia ja yksi niistä on teemahaastattelu, joka on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto (Hirsjärvi ym. 2010, 208). Valitsin teemahaastattelun tutkimukseni menetelmäksi. En halunnut valita täysin strukturoitua haastattelua, koska se ei jättänyt tarpeeksi tilaa, jos haasteltava olisi halunnut keskustella toisesta aiheesta enemmän kuin toisesta. En valinnut avointa haastattelua sen vuoksi, että aineiston kanssa olisi tullut aikaraja vastaan.

Tein teemahaastattelurungon (liite 3), jossa käytin pääotsikkoja sekä alaotsikkoja apukysymyksineen. Käytin haastattelurungossa pohjana teorian tietoa perheyöstä ja perhekuntoutuksesta. Teemoja muodostui yhteensä kahdeksan. Teemat olivat taustatiedot, perhekuntoutus perheen kokemuksena, perhekuntoutuksen näkyminen nykyhetkessä ja tulevaisuudessa, odotukset ja todellisuus, ajatuksia perhekuntoutuksesta ja kehittämisestä, muut tukitoimet sekä viimeisenä pääteemana muuta. Pyrin teemahaastattelurungossa ottamaan teemoja, joissa olisi tullut esille fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia asioita niin ympäristöstä, toiminnasta kuin perheestä itsestään.

Käytin tutkimuksessani sekä yksilö- että ryhmähaastattelua. Ryhmähaastattelun yksi toteuttamistapa on parihaastattelu. Tätä haastattelutapaa on käytetty haastattelutilanteissa, joissa on esimerkiksi aviopari. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 61.) Haastattelin yhteensä neljää perhettä, joista yksi haastattelu oli parihaastattelu. Valitsin parihaastattelun, koska kysymykseni liittyivät koko perheen tilanteeseen ja oletin, että vanhemmat voivat keskustella toistensa kuullen.

Ensimmäisen yhteydenoton haastateltaviin teki toimeksiantajani. Hän lähestyi haastateltavia puhelimitse ja kertoi hieman tutkimuksen aiheesta. Tämän jälkeen haastateltaville lähetettiin kirjeet (liite 4), joissa he allekirjoituksellaan antoivat luvan tutkijalle ottaa heihin yhteyttä haastatteluihin liittyen. Allekirjoitetun suostumuksen jälkeen lähestyin haastateltavia puhelimitse ja sovin haastatteluajat. Haastattelun tärkeä piirre on saada mahdollisimman paljon tietoa ja tätä helpottaa, jos haastattelukysymykset tai aiheet on annettu haastateltaville jo etukäteen. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 73.) Soittaessani haastateltaville kerroin itsestäni ja lyhyesti tutkimuksen sisällöstä. Lähetin haastattelurungon ennen haastattelua jokaiselle haastateltavalle, jotta aiheet eivät tulisi yllätyksenä.

Ennen haastattelua on hyvä pohtia myös käytännön asioita, kuten haastattelun ajankohtaa, paikkaa, kestoa ja aikaa (Hirsjärvi & Hurme, 2010, 73). Soittaessani ensimmäistä kertaa haastateltaville sovimme ajan lisäksi haastattelupaikasta. Olimme jo aikaisemmin toimeksiantajani kanssa keskustelleet, että voin haastatella yksikön tiloissa. Haastattelupaikka on yleisesti ottaen usein joko haastateltavan koti tai jokin laitos tai julkinen tila (Hirsjärvi & Hurme, 2010, 73–74.) Kolme

haastattelua tein toimeksiantajan tiloissa ja yhden haastattelun tein perheen kotona. Ennen haastattelujen aloittamista haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta (liite 5).

Tein ennen varsinaisia haastatteluja koehaastattelun perheelle, joka oli sillä hetkellä perhekuntoutuksessa. Haastattelutilanne on hyvä aloittaa ja lopettaa erityisillä toimilla. Esimerkiksi alussa voi keskustella muista asioista, mutta sitten kun siirrytään oikeaan aiheeseen pitää se tehdä selvästi ja sovitusti. (Ruusu-vuori & Tiittula 2005, 24.) Kokemattomana haastattelijana koin, että sain vinkkejä haastattelun tekemiseen koehaastattelusta. Haastattelurunko muokkautui vielä koehaastattelun jälkeen.

Haastattelua tehdessä tutkijana minun pitää myös huomioida oma käyttäytymistäni. Haastateltavaa tulee aina kunnioittaa ja saapua ajoissa tapaamisiin sekä huomioida esimerkiksi oma pukeutuminen. Käytännön asioista itse haastattelutilanteessa on hyvä muistaa myös katsekontaktin pitäminen, sillä viestittää, että olen kiinnostunut. Tutkijana minun on hyvä myös tarkkailla samoja asioita haastateltavissa. (Dawson 2002, 70–71.)

4.5 Tutkimuksen aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelut on hyvä tallentaa jossakin muodossa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 75). Nauhoitin haastattelut kahdella eri tallentimella, jotta tallennukset varmasti toimivat. Haastattelujen kesto vaihteli tunnista kahteen tuntiin. Lähdin haastatteluaineiston purkamisessa aluksi litteroinnista eli sanasanaisesta puhtaaksi kirjoittamisesta. Aineiston litterointiin ei ole tarkkaa ohjetta, miten tarkasti se pitäisi tehdä vaan se vaihtelee tutkimustehtävien mukaan. Aineiston muokattavuuden ja siirrettävyyden vuoksi se kannattaa tehdä tietokoneella. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138–139.) Tein litteroinnin suoraan tietokoneella ja ratkaisu oli toimiva omalla kohdallani. Jätin litteroinnissa pois huokaukset ja tauot ynnä muut sellaiset, koska en kokenut niiden olevan tarpeellisia oman tutkimukseni kannalta. Tein litteroinnin Microsoft Office Word –ohjelmalla

jossa käytin fonttia Arial, fonttikokoa 12 ja riviväliä 1,15. Haastattelut kirjallises-
sa muodossa olivat yhteensä 93 A4 sivua.

Sarajärven ja Tuomen (2009, 92) mukaan aineistoa kannattaa aluksi lukea ja merkitä itselle kiinnostavat asiat aineistoon. Aloitin lukemaan aineistoani useaan kertaan ja tein samalla omia muistiinpanoja. Merkintöjeni avulla aloin teemoittel-
la aineistoa. Teemoittelussa nostetaan tutkimusongelmaa valaisevia asioita esil-
le. Aineistosta voi ottaa teeman sisältämät keskeiset aiheet ja tehdä erilaisia kysymyksenasetteluja. Teemoittelu ei yksinään riitä, vaan se vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.) Aineistoni tee-
moitteluun vaikuttivat teemahaastatteluni teemat sekä tutkimuskysymykset. Mo-
lemmat pohjautuivat tutustumaani teoriaan ja tietoon perhetyöstä sekä perhe-
kuntoutuksesta.

Analysoin teemoittelun jälkeen materiaalia sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jossa tekstiä analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Tässä analyysissä halutaan mahdollisimman tiivis ja yleistettävä kuva tutkitta-
vasta ilmiöstä. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 103.) Halusin kuvata tutkimuksessani tietyn paikan toimintaan liittyviä asioita asiakkaan näkökulmasta ja siksi valitsin kyseisen menetelmän. Sisällöstä on valittava rajattu alue, jota lähtee enemmän avaamaan (Sarajärvi & Tuomi 2009, 92). Omaan tutkimukseeni sopii teoriaoh-
jaava analyysi. Tässä muodossa analyysissä on joitain etukäteen valittuja teo-
reettisia analyysejä ohjaavia kytkentöjä, mutta se ei suoraan pohjaa teoriaan. (Tuomi 2007, 130.) En tehnyt kielen tarkempaa analysointia vaan keskityin työssäni sisällön analysoimiseen.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Perhekuntoutuksen aloitus

Perhekuntoutus aloitettiin jokaisen perheen kohdalla aikaisessa vaiheessa. Osalla perheistä oli ollut perhetyötä ja lastensuojelun tukitoimia ennen perhekuntoutuksen aloittamista ja osa aloitti perhekuntoutuksen lähes heti lastensuojeluasiakkuuden jälkeen. Perhekoot olivat vanhempi ja lapsi, vanhempi ja kolme lasta sekä molemmat vanhemmat ja kaksi lasta. Kaikissa perheissä oli pieniä lapsia ja lasten iät vaihtelivat vastasyntyneestä kouluikäiseen.

Jokainen perhe oli kuntoutuksessa erilaisista syistä ja eripituisina jaksoina. Kaikilla perheillä kuitenkin toistui samantyyllisiä ongelmia eri muodoissa. Syitä perhekuntoutuksen aloittamiselle olivat ongelmat perheen sisällä, mutta myös perheen ulkopuoliset asiat vaikuttivat kuten puoliso tai asuinympäristö. Perheillä oli ongelmaa arjenhallinnan kanssa, johon tarvitsivat konkreettista tukea. Toisilla perheillä perhetilanne vaati uuden alun ja vieraan paikan turvalliselle perhe-elämälle. Kolmessa perheessä haastateltavat kuvasivat useampia syitä perhekuntoutuksen aloittamiselle. Kaikilla oli kuitenkin yksi tai kaksi asiaa, jotka he kokivat suurimmiksi ongelmiksi. Syitä perhekuntoutukselle oli helpompi kertoa kuin esimerkiksi tavoitteita. Aloitus ja syy perhekuntoutuksen aloittamiselle tuntuivat olleen jokaiselle perheelle selkeät.

Minun mielestä tää oma rytmi oli sekaisin ja kaikki ongelmat oli rytmissä. Esimerkiksi nukkuminen tai syöminen. Se on tosi tärkeää. (H4)

Kaikki oli ihan sotkussa. Et mä saan jäsenettyä sitä elämäni. Niin se oli se semmonen syy miks me tultiin tänne. (H5)

Sit se jotenkin siin vaihees, ku oli synnyttäny, ni sit siält sosiaalityöntekijä tuli käymään. Sit se sairaalassosiaalityöntekijä ilmotti, että meit ei voida kotiuttaa sen niinku sekavan perhetilanteen takii. (H2)

Kahdessa perheessä äidit pohtivat myös lapsen näkökulmasta, että miten lapsi on mahdollisesti nähnyt perhekuntoutuksen. Lapsen suhtautumista ja ajattelua oli vaikea kuvailla, koska perheenjäsenet eivät olleet jutelleet keskenään perhekuntoutusjaksosta.

Siinä oli kans muutama, et hän oli kans kauheen vaikee ja mä ku oon ollu yksin hänen kanssaan koko hänen ikänsä. Sit oli vähän Sadun (lapsi) isänkin kans vähän ongelmia ja ni en mä tiedä miten hän ajatteli, hän varmaan luuli et menään vähän rauhottumaan tai oliko. Hän varmaan kans tiedosti sen jotenkin, että kotona oli jotain ongelmii tai mulla. (H1)

Tavoitteiden kertominen ja kuvaaminen tuntuivat haasteelliselta. Tavoitteita oli kirjattu ylös ja niiden muisteleminen oli hankalaa muistaa tarkasti. Tavoitteiksi haastateltavat kuvasivat usein muutamaa tavoitetta, jotka kaikki kertoivat niiden tulleen saavutetuksi perhekuntoutuksen aikana. Tavoitteita luotiin yhdessä työntekijöiden ja sosiaalitoimen kanssa. Moni kuvasi alkupalaveria, joissa tavoitteita on määritetty. Toiset kertoivat, että kuntoutuksen aikana oli myös pienempiä tavoitteita eri työskentelyille. Tavoitteita olivat muun muassa vanhemman ja lapsen varhainen vuorovaikutus, vanhemman päihteettömyys, perheen arjen rakentaminen ja vanhemman rooli lasten rajaamisessa.

No tavoitteena oli varmaan semmonen, että mä saisin pidettyä kuria enemmän kun Satu (lapsi) oli tosi hankala. Ne on ne tavoitteet ihan hyvin toteutunu. Et hän ei oo enää niin hankala ja mulla ei oo enää päihteiden kanssa ja elämä on rauhottunu hyvinkin paljon mitä se oli kaks vuotta sitten. (H1)

Mitkä ne tavoitteet oli. niin ainakin yks oli et mun ja Miljan vuorovaikutuksen tukeminen tai sellattii niinku et siit tulis hyvä vuorovaikutus. ja sit vähän hakuses et mitä muit niit oli, mut sen mä muistan siin vaihees ku me lähettiin sieltä niit katottiin, nii kaikki ne tavoitteet oli täydellisesti onnistunu, et niit oli joku mitä niit nyt oli jotku muutamat ja oli sitä mun päihdehistorian läpikäymistä. (H2)

Aloitukseen liittyi monilla ristiriitaisia tunteita. Viidestä haastateltavasta kolme kertoi, että uskoivat saavansa tukea perhekuntoutuksesta, vaikka eivät juuri tienneet paikasta mitään. He olivat aloittaneet kuntoutuksen avoimin mielin. Toisaalta osalla haastateltavista mieltä painoi epätietoisuus ympäristöstä ja perhekuntoutuksen sisällöstä. Muutamalla haastateltavista ei ollut minkäänlaista käsitystä mitä perhekuntoutus tai edes lastensuojelu tarkoittaa. Perhekuntoutusta aloittaessa kaksi haastateltavista oli itse vanhempina hyvin väsyneitä ja uupuneita, mikä on vaikuttanut heidän omaan jaksamiseen työskentelyssä.

Taulukko 1. Perhekuntoutuksen aloitusvaihe

Syitä aloittamiselle:	Alussa määritettyjä tavoitteita:	Perhekuntoutuksen ohjautumisen:	Perheen koko ja kuntoutuksen osallistuneet:	Tukitoimet ennen aloittamista:	Tunteita aloituksesta:
Vanhempien välillä riitaa, H3,H4,H5	Varhainen vuorovaikutus, H2	Sosiaalityöntekijä, H1, H2	vanhempi ja lapsi (kaksi perhettä)	Perhetyö, H1, H5	Vanhemman oma väsymys ja uupumus, H3, H5
Väkivallan uhka/pelko, H5	Päihteettömyys, H1	Perhetyöntekijä, H5	vanhempi ja kolme lasta (yksi perhe)	Päihdepalvelun kontakti, H2	Epätietoisuus, H1, H2, H3
Päihteet, H1,H2	Arjen rakentaminen, H1,H3,H4,H5	Turvakoti, H3	Molemmat vanhemmat ja kaksi lasta (yksi perhe)	Tukiperhe, H5	Jännitys tulevasta, H1
Päivärytmin puuttuminen, H1,H3,H4,H5	Vanhemman rooli lasten rajaamisessa, H2,H5				Luotto parempaan ja avun saamiseen, H3, H4, H5
Osaamattomuus lasten rajaamisessa, H1,H5					
Vanhemman oma uupumus/terveys, H3					
Lasten hyvinvointi, H4					

Olen kerännyt taulukkoon 1 yhteenvedona asioita perhekuntoutuksen aloitusvaiheesta. Taulukko on tutkimustulosten tukena niiden selkiyttämisessä. Olen merkannut haastateltavien tunnusten mukaan mitä kukakin on kertonut. Perheen koko –sarakeessa olen jättänyt tarkemmat tunnistukset pois tunnistettavuuden vuoksi.

5.2 Työskentelyn sisältö ja saatu tuki

Arjenhallinta

Kaikki haastateltavat kertoivat perhekuntoutuksen aikana saaneensa tukea arjenhallinnan eri osa-alueisiin. Vanhemmat kuvasivat, kuinka heidän päivärytmiään oli tuettu erilaisin keinoin. Osalla perheistä oli ongelmia luoda päivärytmiä omin keinoin kotona, vaikka ymmärsivätkin sen tärkeyden. Kaikilla päivärytmin tai viikkorytmin tekeminen ei ollut tavoitteissa, mutta sitä tehtiin kaikkien kanssa. Perhekuntoutuksen aikana tehtiin esimerkiksi kirjallisia aikatauluja, joiden mukaan perheet toimivat arjessa.

No se oli sitä arjen perustyötä et ruuan laitto ja tämmöstä ja niistä päivärytmien kiinni pitämisestä. Kyl mekin sit tehtiin semmonen semmonen aikataulu et herätään viimeistään yhdeksän aikaan ja sit aamupala. (H1)

Mein kans työskenneltiin sit sillattii niinkun yhdeksästä kolmeen. Joka päivä siin sit oli joku työntekijä. (H2)

Ei pelkästään päivärytmiin myös arkirytmii, et lapset ois tienny paremmin mitä heiltä odotetaan. Et oli siivouspäivä ja oli karkkipäivä. Meillä on kyllä aina ollu karkkipäivä, et ei oo joka päivä karkkipäivä. Ja sit oli saunapäivä ja tota kyllä sitä myöskin niinku mua autettiin siinä ja sitä valvottiin et noudatanko mä sitä että tota. Yleensä tuli joku työntekijä meidän kanssa läksyjä tekemään. (H5)

Arjenhallintaan liittyvistä asioista nousi esille haastatteluissa ruuanlaitto ja ruuan monipuolisuus. Haastateltavat kuvasivat ruokailuun liittyvää olleen tukea kaupassa käymiseen ja kauppalistan tekemiseen. Kaikki eivät tarvinneet tukea ja yksi vanhempi kertoi, että oli kivaa kun sai jossain vaiheessa alkaa käymään yksin kaupassa. Yhdellä vanhemmalla oli vaikeuksia ruuanlaitossa, koska hän ei osannut käsitellä kaikkia ruoka-aineita. Työntekijät ohjasivat äidin kokkikerhoon, josta hän sai vinkkejä ruuanlaittoon ja samalla uusia sosiaalisia suhteita.

Toisessa perheessä vanhemmalla oli vaikeuksia saada lasta syömään eri ruokia. Heidän perhettä tuettiin esimerkiksi käyttämällä tarratauluja kannustimena. Tarrataulu oli väline, jossa lasta kannustettiin syömään eri ruokia. Jos lapsi söi, hän sai tarran itselleen ja tietyn tarramäärän jälkeen isomman palkinnon. Haastateltava kertoi, että taulun käyttäminen on jäänyt kotiin arkeen ja hän on soveltanut sitä arjen eri asioihin. Kolmannessa perheessä äiti sai apua imettämisen lopettamiseen. Työntekijät auttoivat konkreettisesti olemalla läsnä tilanteissa joissa lapsi pyysi maitoa. Imettämisen lopettaminen auttoi äitiä jaksamaan paremmin, koska hänen ei tarvinnut enää esimerkiksi herätä yöllä syöttämään.

Joo ja yks mun ongelma vähän et mulla oli ideat lopussa et mitä mä laitan ruokaa. En oo koskaan ollu kokki kolmonen et se nyt ei oo mikään mun intohimo et tä vähän pakon edessä laitan sitä ruokaa ni ja oli vähän semmosii sit jos ei oo sitä mielenkiintoo niin oli vähän puutteita taidoissa. Esimerkiks kalan käsittely ja kokonaisen lihan käsittely et kylhän noita suikaleita voi ostaa niin tota. Ja sitten niinkun ihan innoissani meninkin sinne, että pääsi edes hetkeks aikaa täältä pois pariks tuntii ja sielt tuli sit niitä ihmissuhteitakin uusia sitten. (H5)

No meillä oli esimerkiks tämmönen tämmönen tarra tai hymiölista et niinku kun Satu söi tosi huonosti. Ni yritettiin sitä hänen syömistä niin et se aina oo sitä nakkia ja spagettia ja makaroonii. Niin hän sai sit aina hymiön kalenteriin sil päiväl kun hän on syöny hyvin niin sit hän sai lopussa jonkun tietyn palkinnon. Nii tommonen tommonen oli ja meillä on myös jääny se kotiinkin. (H1)

Neljästä perheestä kolme vanhempaa kertoivat alussa saaneensa valmiiksi tehdyn lämpimän ruuan. Tämä koettiin suureksi avuksi ja tueksi, koska se edesauttoi pehmeämpää laskua perhekuntoutuksen aloittamiseen ja uuteen paikkaan sopeutumiseen. Ruokailu oli yhteinen tapahtuma pihapiirissä toisen lastensuojelun palvelun asiakkaiden kanssa. Hetki koettiin yhteisöllisenä ja mukavana monilta osin.

No siis fyysisesti jaksamiseen autto se et aluks saatiin se lämmin ruoka. Mun mielestä se oli ihan huippu juttu. (H5)

Me saatiin sit viikko vai oliko se nyt kaks viikkoo niin me saatiin tulla tänne syömään. Ni aina muistettiin et soitettiin tohon tos oli se puhelin et tulleks te syömään. Tosi hyvin vastaanotettiin ja muistettiin. Ja muistutettiin et se ruoka on tiettyyn aikaan. (H1)

Vaikka arjenhallintaan liittyviä asioita tehtiin jokaisen perheen kanssa, kaikki eivät kokeneet sen olevan tarpeellista. Yksi äiti koki, että ei olisi tarvinnut mitään apua arkeen ja olisi pärjännyt ilman työntekijöiden tukea. Toisilla vanhemmilla oli osassa arjen osa-alueissa asioita joihin he eivät tarvinneet tukea. Siivoaminen oli yksi osa-alue missä ei tukea tarvittu.

Mulla oli ihan alust saakka et en mä olis edes halunnu heidän apua, mut kun he nyt siinä oli. Kyl mä otin heilt sitä apua vastaan ja sit taas oli ihan mukava heidän kans puhuu. (H2)

Asioiden hoito

Perheet saivat tukea ja kannustusta toimimaan perheen edun mukaisesti. Asioiden hoitoa olivat esimerkiksi asiapapereiden ja tukipapereiden kanssa auttaminen ja kannustaminen, vanhemman oman terveyden tukeminen ja ohjaaminen lääkäriin, raha-asoiden selvittäminen sekä parisuhteen tukeminen. Työntekijät tukivat perheen asioidenhoitoa myös tarjoamalla konkreettista apua, kuten lastenhoitoa sillä välin kun vanhemmat hoitavat omia asioita. Työntekijät eivät tehneet asioita asiakkaiden puolesta vaan tukivat mahdollisuuksien mukaan.

Me opittiin paljon uutta ja sain apua oikeasti ja niin, että ymmärsin et mul niinku selitettiin ne asiat. Väännettiin rautalangasta et mä tajusin. (H1)

Yksi haastateltavista sai tukea raha-asoiden hoitamiseen. Hän kertoi sen olleen yksi tärkeimmistä asioista koko jakson aikana, että sai raha-asiat kuntoon. Ra-

hat lasten hankintoihin tulivat perhekuntoutuspaikalta ja näiden hankintojen piti olla suunnitelmallista. Vanhempi piti asiaa osittain hankalana, mutta osittain hän ymmärsi miksi se piti tehdä niin. Yhdellä perheellä asioiden hoitoon liittyivät viralliset asiapaperit. Työntekijät autoivat tekstien ymmärtämisessä, koska se oli asiakkaalle hankalaa. Haastateltava kuvasi, että työntekijöiden tapa työskennellä oli hyvä ja hänelle sopiva, koska hän oppi paljon esimerkiksi asiapapereista.

Mä kävin lääkärissä ja mul oli tulehdus. Mä en tienny miks mulla kaikki särkee. Siellä ne on hoitanut kaikki pikkuhiljaa kuntoon ja mun lääkitys tuli ihan normaalliksi. (H3)

Raha-asiat mä sain tosi hyvin kuntoon sinä aikana, että tota ku ruoka ja vaatteet tuli talon puolesta... Saatiin tosi paljon vietyä eteenpäin asioita mitkä viäl oli ihan puolitissä, että et tota niinku esimerkiks toi lasten isä ei ollu maksanu elatusmaksuja... Loppuen lopuks täältä mua sitten sysättiinkin viemään asia oikeuteen (H5)

Tuki lasten kanssa toimimiseen

Haastateltavat kertoivat miten työntekijät tukivat heitä lasten kanssa toimimisessa erilaisin keinoin. Työntekijät olivat tilanteissa konkreettisesti läsnä ja näyttivät mallia. Erilaisia toimintatapoja käytiin läpi myös keskustellen. Kahdessa perheessä vanhemmilla oli vaikeuksia rajoittaa lasta ja pitää kuria. Työskentelyn aikana yksi haastateltava kertoi, että lasten väliset riidat olivat vähentyneet työskentelyn aikana ja kotona tällä hetkellä lapset riitelevät vähemmän. Yhdessä perheessä haastateltava kuvasi, kuinka häntä opetettiin huomioimaan perheen molempia lapsia tasapuolisesti.

Mä sain apua tosiaan. Mulla tuli työntekijä tonne alas ja hän niinkun opetti tän holdingtilanteen. Kun tuli ilta niin Satu (lapsi) meni tosi vaikeeks ja jaaha mä menen tonne nurkan taakse tupakalle, nyt menee hermot niin sit tää työntekijä tuli ja otti Sadun syliin ja näytti et pidät kiinni niin kauan et tota noin niin rauhottuu. (H1)

Koska mä oikeesti tarvin sitä että mulle kädestä pitäen näytetään se, että kun se lapsi alkaa kiukutteleen et mitä mun täytyy tehdä. Mä oikeesti tarvin siihen sen mallin, esimerkin. Niinku et miten sen saa rauhottumaan muutenkin kun istumalla päälle. (H5)

He selittivät, että mitä lapsi ajattelee ja millainen olo lapsella tulee, jos lapsi leikkii yksin. Nyt tilanne on muuttunut ja leikimme kaikki yhdessä. (H3)

Keskustelu ja henkinen tuki

Tärkeäksi perhekuntoutuksen aikana koettiin työntekijöiden läsnäolo. Pelkäämään tietoa siitä, että joku on siellä ja auttaa, riitti tukemaan henkisesti. Työntekijöihin turvauduttiin myös keskustelemalla ja saamalla tukea esimerkiksi työntekijöiden omista kokemuksista. Asunnoissa oli puhelimet, joilla sai soittaa aina, kun tarvitsi tai halusi ja tämä koettiin turvalliseksi. Työntekijät eivät olleet perheen kanssa koko aikaa, mutta olivat kuitenkin saatavilla. Neljä haastateltavaa kuvasi työntekijöitä positiivisesti. Heitä kuvattiin muun muassa mukaviksi, ammattitaitoisiksi ja osaaviksi ihmisiksi.

Kotona kun sä olet yksinäs ja sä olet aina väsynyt ja tai sä ajattelet nyt mä teen ja nyt mä teen, mutta ei ollut ketään pakottamassa... Siellä oli muut ihmiset ja mulle tuli energiaa ja mä halusin tehdä ja herätä... Mulla oli ilonen olo. Herääminen ja tekeminen ja se antoi motivaatiota. (H3)

Mulla oli lupa soittaa jos mulla oli ongelmia ja jos oli jotain juteltavaa. Paljon pidettiin palaveria ja keskusteltiin asioista ja niin lasten kanssa kun aikuisten kesken ja tota aluks se oli tiiviimpää, että tota saatto joku työntekijähän niinku muuten hengaila meidän kanssa. (H5)

Vanhempaa itseään koskevista asioista oli vaikea keskustella työntekijöiden kanssa. Henkilökohtaiset asiat ja tunteet jätettiin kertomatta työntekijöille, mutta turvaa vanhemmat löysivät omista läheisistään useimmiten puhelimitse.

Muut tukitoimet ja palvelut työskentelyn tukena

Perhekuntoutuksesta ohjattiin käyttämään myös ulkopuolisia palveluja. Toisilla perheillä oli kontakteja päihdepalveluihin ja toisilla esimerkiksi harrastuksiin tai yhdellä oli neuvolaan. Toiset tukitoimet olivat sosiaalitoimesta tulleita määräyksiä ja edellytyksiä perhekuntoutuksen toteuttamiselle ja jatkamiselle. Osa perheistä olisi kaivannut enemmän ohjausta muihin palveluihin. Yhdessä perheessä erityisesti haastateltava olisi kaivannut tukea sosiaalisiin suhteisiin ja niiden luomiseen. Hän kertoi olleensa syrjäytynyt, eikä saanut siihen tukea perhekuntoutuksesta.

Se vaan vaadittiin, et mul pitää olla se kontakti A-klinikalle, mut se teki vaan hyvää. Sille mä avauduin kun mua todellakin otti kupoliin. (H2)

No sanotaan, et et mä kävin sit tota noissa seuloissa siellä A-klinikalla. Mä kävin siellä testeissä Ni mut vietiin sinne ja oli Se oli jo siinä sopimuksessa et käydään

siellä aina säännöllisin väliajoin ja mut mä en nyt oikein osaa sanoo, mitä mä tohon työskentelyyn sanoisin. (H1)

Haastateltavien tunteita ja ajatuksia työskentelystä

Haastateltavat kuvasivat heillä olleen ristiriitaisia tunteita koko perhekuntoutusjakson aikana. Yksi kuvasi tunnetta jossa halu tukeen ja sen saamiseen oli ristiriidassa. Hän ei halunnut tukea, mutta olisi kuitenkin halunnut enemmän mitä sitä sitten sai. Hän oli myöskin pettynyt työskentelyn sisältöihin. Kaksi haastateltavaa kuvasi perhekuntoutusjaksoa ahdistavaksi ja yksi kuvasi raskaaksi. Muita tunteita, mitä heräsi, olivat yksinäisyys ja pelko. Pelko liittyi lasten huostaan otamiseen. Ympäristö herätti tunteita siinä, että perheasunto ei tuntunut omalta kodilta.

Ehkä se o oli kaikkein antosinta et oli joku joka kannusti silloin kun tuntu et mä en enää jaksa mä en enää kestä mä en enää pysty niin sit joku oli aina sanomassa et kyl sä pystyt laske kymmeneen et me autetaan. (H5)

Mun oli tosi vaikeaa asuu siellä yksinään. Mä pelkään kovasti yöllä yksin ha mä en pysty nukkumaan.(H3)

Taulukko 2. Perhekuntoutusjakson sisältöjä ja saatua tukea vanhemmuuteen

Arjenhallinta:	Asioiden hoito:	Tuki lasten kanssa toimimiseen:	Keskustelu ja henkinen tuki:	Ulkopuoliset tukitoimet ja palvelut perhekuntoutuksen aikana:	Tunteita ja ajatuksia perhekuntoutusjakson aikana:
Päivärytmin ja arkirytmin harjoittelu, H1, H3, H4, H5	Tuki raha-asoiden hoitamiseen, H4, H5	Ruuan monipuolisuus ja lapsen ruokailutottumusten muuttaminen, H1	Ystävät	Neuvola, H2	Pettymys työskentelyyn ja sen sisältöihin, H2, H5
Tuki ruuanlaittoon, H1, H5	Terveys, H3	Tuki lasten ohjaimiseen leikkitalanteissa, H3	Vanhemmat	Päihdepalvelun kontakti, H1, H2	Asunto ei tuntunut omalta kodilta, H2, H3
Kaupassakäynti ja kauppalistan tekeminen, H1, H2,	Tuki parisuhteeseen, H3, H4	Tuki lasten rajaimiseen, H1, H5	Työntekijöiden kannustus, läsnäolo ja keskustelut, H1, H2, H3, H5	Harrastus, H5	Ahdistus, H2, H5
Valmis ruoka perheelle aluksi, H1, H3, H5	Tuki lapsen/lasten isän kanssa asioiden hoitamiseen, H2, H5				Yksinäisyys, H1, H2, H3

	Työntekijät autoivat lasten hoitamisessa ja antoivat vanhemmille omaa aikaa, H1, H3, H4, H5				Ristiriitaisuus työskentelyn tarpeessa ja haluamisessa, H2
	Paperiasioiden hoitaminen yhdessä vanhemman kanssa, H1				Pelko, H2, H3
					Perhekuntoutusjakso rankka henkisesti, H5
					Työntekijät mukavia ja hyviä, H1, H3, H4 H5

Olen koonnut taulukkoon 2 perhekuntoutuksen aikana tapahtuneita asioita ja mitä haastateltavat ovat perhekuntoutuksen aikana saaneet ja tehneet. Työskentelyn sisältö on vanhempien kokemus siitä, mitä perhekuntoutusjakso on ollut, mitä siihen on kuulunut ja miltä se on tuntunut.

5.3 Elämä perhekuntoutusjakson jälkeen

Kaikki neljä perhettä palasivat perhekuntoutusjakson jälkeen omiin koteihinsa. Kaksi perhettä muutti heti uuteen asuntoon jakson päätyttyä, koska he eivät voineet palata vanhoihin koteihin. Perhekoot perheissä pysyivät lähes samana perhekuntoutuksen jälkeen. Yhteen perheeseen oli muuttanut äidin miesystävä osaksi perhettä.

Jokaisella tutkimukseen osallistuneella perheellä tehtiin lastensuojelun perhetyötä perhekuntoutuksen jälkeen. Perhetyö koostui kotikäynneistä perheen luokse. Yhdessä perheessä perhetyö oli täysin lopetettu. Kahdella perheellä perhetyö oli enää vähäistä. Neljännessä perheessä perhetyötä jatkettiin edelleen.

Siis meillähän oli jo sinä aikana kun tänne tultiin niin oli tukiperhe ja on edelleen. Perhetyötä ei oo tehty pitkään aikaan, varmaan vuoteen. Kyllä perhetyötä jatkettiin perhekuntoutuksen jälkeenkin. (H5)

Perhekuntoutuksen päätyttyä jokainen perhe koki jakson olleen riittävän pitkä. Kukin kuvaili, miten tavoitteet olivat tulleet saavutetuiksi ja miten olivat tyytyväisiä perheen tilanteeseen haastatteluhetkellä. Kolmella perheellä eivät olleet toistuneet ongelmat, joiden vuoksi he olivat olleet perhekuntoutuksessa. Yhdellä perheellä osa ongelmista palautui, mutta perhe sai ongelmat uudestaan ratkottua ja asuvat edelleen yhdessä perheenä.

Mulla on tosi hyvä mieli siitä paikasta ja me olemme kiitollisia heille. Kaikki toimi tosi hyvin. Sen jälkeen me tultiin kotiin ja meidän elämä muuttu kokonaan. (H4)

Kaikki haastateltavat kertoivat, että perheen elämä ja tilanne muuttuivat perhekuntoutusjakson jälkeen. Osalla muutoksia oli konkreettisissa asioissa, kuten asuinpaikkakunnan vaihdossa, työpaikan saamisessa tai koulupaikan saamisessa. Toisilla perheillä perhekuntoutus näkyi arjessa ajatusmalleina tai tapoina toimia. Neljällä haastateltavista päivärytmi on pysynyt hyvänä ja toimivana. Kahdella haastateltavista etäisyys häiritteijöihin ja vanhoihin ympäristöihin oli pysynyt ja molemmat kokivat sen erittäin tärkeänä asiana. Palveluina yhdelle perheelle oli tullut lapsen päivähoitopaikka.

Et hän ei oo enää niin hankala ja mulla ei oo enää päihteiden kanssa ja elämä on rauhoittunu hyvinkin paljon mitä se oli kaks vuotta sitten. (H1)

Kun me päästiin kotiin niin hän pääsi kouluun sinne bussikuljettajaksi ja hän sai sen paikan ja mäkin sain koulupaikan. (H3)

Taulukko 3. Elämä perhekuntoutuksen jälkeen

Asioita jotka ovat muuttuneet::	Tukitoimet ja muut palvelut perhekuntoutuksen jälkeen:	Ajatuksia ja tunteita perhekuntoutuksen päätyttyä	Perhekoko:	Odotukset ja todellisuus:
Etäisyys häiritteijöihin pysynyt, H1, H2	Perhetyö, H1, H2, H3, H4, H5	Perhekuntoutusjakso oli ajallisesti riittävä, H2, H3, H4,	Pysynyt samana, H1, H2, H3, H4	Odotukset ja todellisuus eivät kohdanneet, koska odotti paljon parempaa, H1
Päivärytmi parantunut, H1, H3, H4, H5	Lasten sijoittaminen kodin ulkopuolella ja jonkin ajan kuluttua palautuminen kotiin, H3, H4	Onnellinen kotiinpaluuta, H5	Muuttunut, H5	Odotukset ja todellisuus eivät kohdanneet, koska huomasi joutuvansa oikeasti itse tekemään töitä, H5
Muutto uuteen kotiin, H1, H2,	Päiväkoti, H3, H4, H2	Sai perhekuntoutuksen jälkeen itsevarmuutta, H2		
Koulupaikan saaminen, H3		Kiitollisuus avusta, H1, H4		
Työpaikan saaminen, H4				
Alkuun raha-asiat kunnossa, nyt ongelmia taas, H5				

Olen koonnut taulukkoon 3 yhteenvetona perhekuntoutuksen jälkeen tapahtuneita asioita teemoittain. Osa tapahtumista on tapahtunut heti perhekuntoutuksen jälkeen ja osa on tapahtunut vasta viime aikoina. Elämää perhekuntoutuksen jälkeen oli osalla vaikea kuvailla ja osa taas kertoi avoimesti ja konkreettisesti.

5.4 Kehittämisen kohteita perhekuntoukseen

Kaikilla haastateltavilla oli tunteita epätietoisuudesta ja pelosta perhekuntoutusta kohtaan. Kolmella perheen vanhemmalla oli jonkinlainen käsitys etukäteen siitä, mitä perhekuntoutus oli. Käsitykset kuitenkin osoittautuivat vääriksi, mikä aiheutti monissa hämmennystä ja pelkoa. Tunteita herätti myös pelko lasten huostaanottamisesta. Tämä aiheutti osaksi jännitteitä ja varautuneisuutta toisissa vanhemmissa.

Alun perin oli just jotenkin kaikki ne työntekijät ja kaikki oli jotenki mörköi tai siis semmosii voi olla väärä sana mut just ku ei ollu mitään tollast kokemust tommosest tilanteest yleensäkkään. (H2)

mulla oli varmaan ne mun omat ennakkoluulot oli varmaan lähinnä sitä et mä ikään kun pelkäsin et jos mä en tee mitä mul sanotaan nii mult otetaan lapsi pois et niinku et se oli semmonen niinku tosi paljo pinnal oleva et ei saa tehdä mitään niinku väärin. et jos mä teen jotain väärin. (H2)

Osa perheistä koki kuntoutuksen jäykäksi toimintatavoiltaan. Perheet olisivat kaivanneet joustoa eri tilanteissa ja henkilökohtaista huomioimista. Osa vanhemmista kertoi perhekuntoutuspaikasta tulleet säännöt hankaliksi ja liian tiukoiksi. Vaikka säännöt olivat hyvä olla olemassa luomassa yhteistä linjaa sekä tukea perheille, ne eivät antaneet vanhemmille vapautta luoda perheen omia sääntöjä.

Pihapiiri ja perheasunto koettiin miellyttäväksi, mutta kehitettävääkin vanhemmat kertoivat. Asuntoa kuvailtiin liian pieneksi ja ahtaaksi isommalle perheelle. Kaikille perheille paikkakunta ja alue, jossa perhekuntoutus toteutettiin, oli vieras. Toisaalta osa sai kaipaamaansa etäisyyttä vanhaan perhetilanteeseen,

mutta toisaalta vieras ympäristö pelotti eikä houkutellut esimerkiksi liikkumaan perheasunnosta juuri mihinkään.

Tota kyl se ihan mukava asunto oli. Tosi pieni vaan. (H5)

Mä pistäsin kaiken uusiks. Siis se voi toimii jollekin yhden lapsen yksinhuoltajalle se asunto missä me oltiin. (H5)

Työntekijät olivat siinä koko ajan eli ei tuntunut niin vapaalta mitä nyt kotona. Silloin tuntu, että se on niin kaukana. Siinä ei ollut lähellä mitään kauppoja tai keskustaa ja mä olen muutenkin ollut monta vuotta kotona. Ja kun mä menin sinne ja olin sisällä niin mä olin tosi väsynyt ja kyllästynyt. (H3)

Työntekijöiden suhtautuminen ja käyttäytyminen olivat asioita, jotka nousivat haastatteluissa esiin. Osa perheistä/perheenjäsenistä kokivat, että jossain tilanteissa työntekijät suhtautuivat ennakkoluuloisesti ja odottivat asiakkailta tiettyjä asioita pelkästään taustan vuoksi. Työntekijät koettiin mukaviksi, ystävällisiksi ja ammattitaitoisiksi, mutta kaikille työntekijöille ei kuitenkaan ollut helppo jutella. Yksi haastateltava mainitsi sijaiset, joiden kanssa oli vaikea keskustella, koska he eivät tieneet perheen asioista tarpeeksi. Toinen kertoi, että muutaman työntekijän kanssa oli helpompi toimia, koska työntekijöillä itsellään oli omia lapsia. Työntekijöissä arvostettiin kokemusta ja avoimuutta, mutta nämä arvot eivät aina tulleet esille kaikkien kanssa.

Yks työntekijä oli siellä kenen minä huomasin, että hän valehtelee. (H4)

Tai niinku et miten sen nyt sanois et ei saa olettaa. Et niinku ennakkoluulothan on kaikki ihmisethän on tietyissä asioissa ennakkoluulonen mut pitäis olla mahdollisimman avoin. Mut et kyl mä sen ymmärrän et ihminen joka on tehnyt monta vuotta sellasta työtä kamalien tapausten kans nii eihän se nyt tietty odota että sieltä ovesta kävelee itse täydellisyys, niin kuin minä. Mut tai semmonen niinku et varmaan aina olettaa pahint. Mut sit taas semmonen et mulle niin se oli jotenkin kamalaa et odotettiin koko ajan sitä pahinta. (H2)

Perhekuntoutuksessa pääpaino oli lapsissa ja lasten hyvinvoinnissa. Vanhempien omiin haasteisiin ei saanut tukea. Vanhempia kannustettiin esimerkiksi liikkumaan ulkona ja harrastamaan, mutta ei riittävästi osan vanhempien mielestä. Ulkoilua ja harrastamista vaikeutti perheille vieras ympäristö. Perhekuntoutuksen tärkein asia oli lasten hyvinvointi ja turvallisen kasvuympäristön varmistaminen. Osasta tuntui, että kuntoutuksen aikana unohdettiin koko perheen näkökulma.

Kyl mun mielestä ehdottomasti täytyy kehittää niinkun vanhempienkin sitä hyvinvoinnin huomioimista et tota et mäkin olin aika syrjäytynyt kuitenkin ku ex-mies ei antanu niitä ees ystäviä olla. Et niitä ei ollu sen puolen vuoden aikana ehtiny kuitenkaan kertymään. Se kokkikerho oli tietysti yks mutta sielläkin mulla oli lapset mukana. (H5)

Perhekuntoutuksen aikana moni perhe koki olevansa yksin, vaikka ympärillä oli monia ihmisiä. Ajattelin tämän tarkoittavan tunnetta siitä, että haastateltavat eivät saaneet vertaistukea jossa, toinen olisi täysin ymmärtänyt vanhemman tunteita. Asetelma työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa oli rooleiltaan erilainen kuin esimerkiksi läheisen tai vertaistuen kanssa. Perheissä kukaan perheenjäsenistä ei saanut mitään vertaistukea koko kuntoutuksen aikana tai sen jälkeen.

Sitä mä oisin ehkä kaivannutkin et ois ollu vertaistukeekin siinä et jolle ois voinu kirotta näitä talon sääntöjä, koska eihän kukaan mun ystävästä voinu taas tietää mitä täällä tapahtuu. Niin ei voinu kuvitellakkaan et millanen ympäristö tää on elää, vaikka mä niille kirosinkin puhelimesta, mutta tota. pahoina päivinä heikkoina hetkinä. (H5)

Sit taas loppuen lopuks mäkin tunsin olevani tosi yksin siel et seki et kyl mulki muutaman kerran kavereita kävi mut en mä nyt en mä nyt halunnut et siel loppuviimeks paljo ihmisiä käy koska sit taas ku mä halusin pois sieltä. (H2)

Taulukko 4. Kehittämisen kohteita perhekuntoutukseen

Ympäristö:	Työntekijät:	Toiminta:	Työskentely:	Muut tukitoimet ja palvelut	Muuta:
Asunnon koko, H1, H5	Valehtelu, H4	Lapsen/lasten molempien vanhempien huomioiminen ja osallistaminen, H2	Voisi käydä läpi mitä tulevaisuudessa voisi tulla vastaan, H1	Ei vertaistukea, H1, H2, H3, H4, H5	Epätietoisuus toiminnasta ja paikasta, H1, H2, H3, H4, H5
Perhekuntoutuksen sijainti ja etäisyys, H3,	Ennakkoluuloisuus, H2	Vaikka antaa palautetta, ei pysty vaikuttamaan ja sääntöjen joustamattomuus, H5	Työskentelyä vain toisen vanhemman kanssa, H4	Kotiin tehtävä perhetyö ei vastaa tarpeita, H2, H5	Pelottelu perhekuntoutukseen osallistumisen suostuttelussa, H2
Samassa rakennuksessa ainoastaan perhekuntoutuksen asiakkaita, H5	Sijaisten tietämättömyys, H3	Perhekuntoutuksessa huomioidaan vain lapset, H5	Enemmän työskentelyä ja työntekijöiden tukea, H2, H5		

Taulukossa 4 on koottuna asioita, jotka nousivat haastatteluissa perhekuntoutuksessa koetuiksi epäkohdiksi. Haastateltavat kuvasivat asioita, joissa olisivat toivoneet erilaista käytöstä tai toimintamallia. Osa asioista on sellaisia mihin pystyy vaikuttamaan ja osaan taas ei.

6 YHTEENVETO

Perhekuntoutuksen aloittamiseen oli perheillä monia syitä ja useassa perheessä toistui moniongelmaisuus. Askolan ja Pornaisten kuntien perhepalvelujen kehittämishankkeessa on tutkittu perhepalveluita asiakkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Kyseisessä aineistossa terveydenhoitajat vastasivat olleensa huolissaan vanhempien voimavaroista, ongelmista vanhemmuudesta, perhetilanteista ja päihdeongelmista vanhemmilla. (Häggman-Laitila 2006, 10, 19.) Omassa aineistossani ongelmat olivat olleet hyvin samanlaisia kuin kehittämishankkeessa esille tulleet. Harva vanhemmista osasi asettua lapsen rooliin tai kuvata aloittamista lapsen tarpeista. Vanhemmat ymmärsivät miten perhe-elämä ja arki vaikuttavat lapsiin, mutta asiasta tuntui olevan vaikea keskustella.

Perhekuntoutuksen aloittamiseen liittyvät myös perhekuntoutukselle tehdyt tavoitteet. Kaikilla perheillä oli tehty tavoitteita kirjallisesti ja niitä kohti menty tavoitteellisesti. Perheet kuvasivat muutamaa tavoitetta joita he olivat alussa määritelleet. Askolan ja Pornaisten kuntien perhepalvelujen kehittämishankkeessa tutkittiin niiden perheiden tavoitteita, jotka osallistuivat perhetyöhön. Aineiston perusteella perheet itse asettivat itselleen noin 3,5 tavoitetta, mutta työn päätyttyä 4,5 tavoitetta oli saavutettu. Alussa asetettuja tavoitteita olivat esimerkiksi perheväkivalta, päihteidenkäyttö, sosiaaliset tukiverkostot, asunto tai asuminen, työ ja opiskelu, lasten huoltajuus, vanhempien parisuhde, lasten terveys ja kehitys, lasten kasvatusta ja hoito, vanhempien terveys ja hyvinvointi sekä vanhemmuus. (Häggman-Laitila 2006, 27–28). Omassa tutkimuksessani toistuivat useat näistä teemoista tavoitteiden kohdalla. Huomasin haastattelujen aikana myös sen, että perheet olivat saavuttaneet enemmän kuin tavoitteiksi oli määriteltä. Kaikki perheet olivat muuttaneet uuteen asuntoon ja toiset täysin uuteen ympäristöön. Kukaan ei maininnut tätä yhtenä tavoitteena. Tavoitteet voivat olla muuttuvia perhetilanteiden vuoksi. Vaikeassa perhetilanteessa oleva vanhempi ei välttämättä näe muutoksenkohteita omassa elämässään. (Heino ym. 2010, 143.)

Työskentelyssä perheiden kanssa nousi esiin tärkeimpänä arki ja siihen liittyvät asiat. Vanhemmat saivat työkaluja ja keinoja arjenhallintaan sekä heitä pyrittiin herättelemään erilaisiin vanhemmuuden rooleihin. Jokisaloon ja Sipposen tekemän tutkimuksen tuloksissa kerrotaan, kuinka arki on ollut yksi työskentelyn kohde perhekuntoutuksessa Helsingissä. Tuloksissa ilmenee, että kaikki perheet eivät ole kokeneet tarvitsevansa arkeen tukea tai, että tapoja on ollut vaikea muuttaa. Perhekuntoutuksessa päivärytmin harjoittelun tuloksena se on jäänyt osalla perheistä kotiin pysyväksi. (Jokisalo & Sipponen 2007, 40–41.) Omissa haastatteluissa arki oli myös keskeinen työskentelyn kohde ja lähes kaikilla arki, jonka he olivat perhekuntoutuksessa oppineet, oli jäänyt myös kotiin samanlaisena.

Sosiaalista tukea perheet saivat perhekuntoutuksen aikana ystäviltä, perheiltä ja muilta läheisiltä. Osa vanhemmista koki, että ei saanut sosiaaliin suhteisiin minkäänlaista tukea tai kannustusta työntekijöiden puolesta. Sosiaalinen tuki on tärkeä, koska se vaikuttaa hyvinvointiin esimerkiksi poistaen yksinäisyyttä (Törrönen 2010, 26). Vertaistuki puuttui kaikilta perheiltä ja sitä moni olisi toivonutkin.

Yhdessä perhekuntoutukseen kehitetyssä toimintamallikuvauksessa työskentelyn osa-alueita ovat arkityöskentely, keskustelut, ohjaaminen, havainnointi ja työntekijän mallina toimiminen. Työskentelyyn kehitetyssä mallissa kuuluvat erilaiset palaverit ja työmenetelmät tavoitteiden toteuttamiseksi. Perhekuntoutuksen lopetusvaiheeseen kuuluvat työskentelyssä esimerkiksi kotilomat. (Kankkunen & Kivimäki 2012, 59–61.) Omassa tutkimuksessani esille tuli samanlaisia asioita työskentelystä kuten arjen eri osa-alueilla tukeminen ja ohjaaminen. Työntekijän mallintaminen oli osalla haastateltavista tärkeä tuki sekä työntekijöiden kanssa käymät keskustelut. Lisäksi työskentelyyn kuului työntekijöiden antama ohjaus erilaisten asioiden hoitamisessa.

Työskentelyssä tärkeää on asiakkaan kuunteleminen aidosti sekä asiakkaan arvostaminen. Myönteinen vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa edistää työskentelyä ja voi lisätä avoimuutta. Tärkeää asiakkaalle on hyväksytyksi tulemisen tunne ja luottamus työntekijöihin. (Miller & Törrönen 2010, 83–84.) Tutkimustu-

loksissani pääosin haastateltavat kertoivat, että olivat tulleet kuulluksi ja pitivät työntekijöistä. Osalla oli jäänyt paha mieli työntekijöiden käyttäytymisestä, mikä oli vaikuttanut työskentelysuhteeseen. Työntekijöiden kehittämiskohteina mainittiin ennakkoluuloisuus ja oletukset sekä epäkunnioittava käyttäytyminen.

Yhteenvetona voisi ajatella, että perhekuntoutus on onnistunut työmuoto, koska kaikki perheet olivat kotiutuneet ja olivat edelleen yhdessä. Kaikilla perheillä oli kuntoutuksen jälkeen tehty kotiin perhetyötä ja osalla tämä oli jo loppunut tai loppumassa. Tämäkin voisi olla merkki onnistuneesta työskentelystä. Osa perhekuntoutuksen aikana harjoitelluista asioista oli jäänyt kotiin ja osaa niistä harjoiteltiin edelleen. Kotiin olivat jääneet muun muassa selkeä päivärytmi ja arki-rytmi sekä johdonmukainen lasten kanssa toiminen. Lisäksi kotiin oli jäänyt konkreettisia tapoja ja malleja toimia.

7 ARVIOINTI JA POHDINTA

Tutkimuksen tekeminen oli mielekästä ja antoisaa, mutta samalla haasteellista. Koen tärkeänä, että aihe tuli toimeksiantajalta, koska tulokset antavat heille arvokasta tietoa toiminnasta asiakkaiden näkökulmasta. Toimeksiantajani voi käyttää tutkimustuloksia pohjana kehittämiselle toiminnassaan. Itse sain kokemusta samalla asiakkaiden arvokkaasta kohtaamisesta sekä vuorovaikutuksesta. Sain itselleni paljon tietoa aineistosta sekä opin tutkimusmenetelmistä. Pyrin toimimaan eettisesti oikein koko ajan tutkimusta tehdessäni. Olin avoin ja rehellinen toimeksiantajaani kohtaan sekä haastateltaviani kohtaan.

Tutkimukseni luotettavuuteen vaikuttaa oma toimintani tutkimusta tehdessäni. Kaikki valinnat, joita olen tehnyt, ovat vaikuttaneet tutkimukseeni. Erilainen lähestymistapa olisi tuottanut erilaisia tuloksia ja samoin eri tutkija olisi vaikuttanut. Pyrin alusta asti tutustumaan eri tutkimusmenetelmiin huolellisesti oman kokemattomuuteni vuoksi. Yritin ottaa huomioon myös eettisyyden ja hyvät tavat toimia. Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska halusin saada asiakkaiden kokemukset julki ja ymmärtää perhekuntoutusta heidän näkökulmastaan. Tulokset ovat vain neljästä perheestä, eivätkä siksi ole yleistettävissä. Jo tutkimuksen alussa otin huomioon aiheen arkaluonteisuuden ja ymmärsin, että aihe voi olla hankala toisille.

Pyrim tekemään haastattelutilanteet mahdollisimman luonteviksi jotta haastateltavien olisi helppo puhua. Kolme haastattelua tein toimeksiantajani tiloissa, mikä voi olla vaikuttava tekijä haastatteluun. Ympäristö, jossa on ollut perhekuntoutuksen aikana, voi herättää erilaisia tunteita ja siten vaikuttaa haastattelun sisältöön. Kukaan haastateltavista ei mielestäni ollut vaivaantunut haastattelussa. Olin vieras ihminen kaikille ja toisaalta se on voinut olla helpottava tekijä ja toisaalta taas ei. Pyrin haastatteluissa antamaan vapauden puhumaan asioista joista haastateltava itse halusi, mutta yritin samalla tarkennuskysymyksillä päästä pintaa syvemmälle. Kokemattomana haastattelijana en välttämättä ole osannut kysyä tarpeeksi tarkentavia kysymyksiä ja syventyä haastatteluissa juuri oikeissa kohdissa. Osan haastateltavien kanssa osasta aiheista oli hel-

pompi keskustella kuin toisten kanssa. Haastatteluissa otin huomioon myös sen, että haastateltavat eivät välttämättä puhuneet totta. Minulla ei ollut mitään tietoa heistä etukäteen enkä ottanut selvää myöskään haastattelujen jälkeen.

Haastattelutilanteissa pyrin huomioimaan selkeän kielen ja oman olemuksen. Yritin käyttää termejä, jotka molemmat ymmärsivät. Tilanne ja aineisto ovat vain minun tulkintani aiheesta. Kaksi haastateltavaa olivat maahanmuuttajia, joilla oli haasteita suomen kielessä. Erityisesti tässä ymmärrys oli minun tulkintani varassa. Haastateltavat eivät välttämättä ole ymmärtäneet samoin kysymyksiä tai minä en ole ymmärtänyt vastauksia. Kielitaito oli kuitenkin sen verran riittävää, että koen ymmärtäneeni suurimmaksi osaksi asioiden sisällön.

Aineistostani joku toinen voisi saada erilaiset tulokset. Analyysiin vaikuttivat oma mielenkiintoni ja tutkimuskysymykseni. Tein oman tulkinnan siitä, mitkä aiheet liittyvät mihinkin kysymykseen. Valintoihini vaikuttivat teoria ja oppimani tieto taustalla. Aineistoa tuli paljon ja siitä voisi mahdollisesti tehdä lisää analyysia vaihtamalla näkökulmaa.

Tein tutkimuksen täysin anonymina, koska en halunnut ottaa riskiä haastateltavien tunnistettavuudessa. En maininnut edes toimeksiantajaani, koska perhekuntoutusta järjestäviä paikkoja Varsinais-Suomessa on vielä vähän. Yhden vuoden otos voisi olla liian tunnistettavissa. Samoin haastatteluista otetuissa lainauksissa pyrin huomioimaan tunnistettavuuden. Vaihdoin kaikki nimet ja paikat, jotta haastateltavien yksityisyys säilyisi. Tulokset tulevat toimeksiantajani käyttöön ja myös sen vuoksi halusin tehdä haastateltavista mahdollisimman tunnistamattomat. Tämän vuoksi muutin maahanmuuttajataustaisten lainaukset kielipillisesti oikeiksi, jotta myöskään he eivät olisi tunnistettavissa joukosta. Säilytän haastattelunauhoja määrätyn ajan jonka jälkeen tuhoan ne asianmukaiseen tapaan.

Tuloksista voisi tehdä johtopäätöksen, että työ on vaikuttavaa, koska kaikki perheet kotiutuivat. Kaikilla perheillä oli hyvää sanottavaa perhekuntoutuksesta ja pohdin karsiutuiko ja alussa ne perheet pois, joilla ei ollut onnistumistarina. Kuudesta perheestä kahta emme pystyneet tavoittamaan mitään kautta. Näiden

kahden perheen haastattelut olisivat voineet antaa jotain erilaista näkökulmaa esimerkiksi, jos heidän tilanteet olivat päättyneet huostaanottoon.

Kun pohdin, mitä perhekuntoutus tarkoittaa ja merkitsee, mieleeni jäi yksi esimerkki, joka tuli esille haastattelussa. Yksi haastateltavista vertasi perhekuntoutusta kouluun ja harjoitteluun. Mielestäni se oli osuva vertaus, koska siihen liittyy monia samanlaisia asioita ja tunteita. Koulutus on vapaaehtoinen, mutta toisaalta pakollinen, jos haluaa johonkin tiettyyn ammattiin. Perhekuntoutusta voisi ajatella samoin. Perheet kertoivat, että osallistuivat perhekuntoutukseen vapaaehtoisesti ja osa oli ehdottanutkin kyseistä työskentelyä omalle perheelleen. Osalla perheistä oli kuitenkin taustalla ajatus siitä, että perhekuntoutukseen oli pakko osallistua ja näyttää miten perheellä menee. Kouluun liittyy myös monia tunteita ja juuri tämä ristiriitaisuus halussa ja tarpeessa. Koulussa on opettajia ohjaamassa ja perhekuntoutuksessa on työntekijöitä. Roolit ovat kuitenkin mielestäni erilaiset, koska perhekuntoutuksessa työntekijöiden roolina ei ole olla auktoriteetti.

Sosiaalialalla tutkimukseni merkittävyys näkyy siinä, että perhekuntoutuksesta ei ole vielä paljoa tutkimustietoa. Tietokirjallisuudessa aihetta on käsitelty suhteellisen vähän eikä työmuoto ole vielä vakiintunut Suomessa. Tutkimuksessani perhekuntoutuksella on ollut merkittävä vaikutus haastateltavien elämässä. Näin ollen se voisi edistää perhekuntoutuksen asemaa lastensuojelun palvelukentässä.

Jatkotutkimuksia ajatellen mielenkiintoista olisi kuulla lasten näkökulmaa samasta aiheesta. Haastattelemissani perheissä lasten kanssa ei ollut juuri keskusteltu aiheesta, joten vanhemmatkaan eivät osanneet kertoa lasten puolesta heidän ajatuksiaan. Olisi mielenkiintoista lisäksi tutkia, mitä työntekijöillä on kyseisestä asiasta sanottavana ja miten he kokevat asiakkaiden tukemisen. Yhdessä kaikkien näkökulmista voisi vetää suurempia johtopäätöksiä toiminnasta ja sen vaikuttavuudesta. Erilaisia perhekuntoutuksen toimintamalleja olisi myös mielenkiintoista tutkia ja vertailla.

LÄHTEET

- Arnkil, T. & Eriksson, E. 2009. Taking up One's Worries. A Handbook on Early Dialogues. Helsinki: National Institute for Health and Welfare (THL).
- Bardy, M. 2009. Lapsuus aikuisuus ja yhteiskunta. . Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Bardy, M. & Lammi-Taskula, J. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Ahlström, S.; Karvonen, S. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 60–67.
- Berg, K.; Heino, T. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun työmuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Stakes 14/2000. Helsinki: Stakes.
- Dawson, C. 2002. Practical research metohds. A user-friendly guide to mastering research techniques and projects. Oxford: How To Books.
- Eriksson, J. 2011. Ohjelmoituuko aikuisiän terveys jo sikiökaudella. Teoksessa Laaksonen, M. & Silventoinen, K. (toim.) Sosiaali-epidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät. Helsinki: Gaudeamus, 213–243.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, H.; Karjalainen, R. & Linnas, H. 2012. Lapsi ja lastensuojelu käytännössä. Teoksessa Kivitiie-Kallio, S. & Söderholm, A. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 278–298.
- Friis, L. & Kaikko, K. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 76–88.
- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. 2010. From welfare to illfare: public concern for finnish childhood. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (toim.) Social work and child welfare politics through Nordic lenses. Bristol: The Policy Press, 47–64.
- Hansen, M.; Jahnunen, T.; Kytöpuu, K.; Salo, S.; Seppänen, P.; Seppänen, S.; Tapio, N. & Vilén, M. 2010 Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Teoksessa Seppänen, P.; Tapio, N.; Toivanen, R. & Vilén, M. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheessä. Helsinki: Kirjapaja, 209–258.
- Heino, L.; Laine, S. & Pärnä, K. 2010 Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. . Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 137–165.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. . Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämissuunnitelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Helminen, J. 2006. Onnen kehto vai kurjuuden alho? Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa Helminen, J (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–36.
- Helminen, J. & Mikkola, M. 1994. Lastensuojelu. Helsinki: Legisactio/Karelactio.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holland, S. 2004. Child and Family Assessment in Social Work Practise. United States: SAGE Publications Inc.

Hurtig, J. 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 237–249.

Hyppönen, T.; Jahnunen, T.; Prusila, L.; Salo, S.; Seppänen, P.; Tapio, N.; Toivanen, R. & Vilén, M. 2010 Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa Seppänen, P.; Tapio, N.; Toivanen, R. & Vilén, M. (toim.) Kohtaamisia lapsiperheessä. Helsinki: Kirjapaja 101–166.

Häggman-Laitila, A. 2006. Perhepalvelut työntekijöiden ja perheiden arvioimana. Helsingin ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Tutkimukset ja raportit 7. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2012. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Jokisalo, R. & Sipponen, M. 2007. ”Startti parempaan systeemiin” Perhekuntoutuksen vaikuttavuus perheen vuorovaikutussuhteisiin vanhempien näkökulmasta. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. Saatavissa myös http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2007/6aa1da_Helsinki_Jokisalo_6371.pdf

Järvinen, R.; Lankinen, A.; Taajamo, T.; Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Helsinki: Edita.

Kankkunen, M. & Kivimäki, M. 2012. Asiakslähtöinen kuntouttavan perhetyön malli. Lastensuojelun avohuollon tukitoimi laitoksessa. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu. Saatavissa myös http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/39027/Kankkunen_Marjaana_Kivimaeki_Minna.pdf?sequence=1

Karvonen, S.; Moisio, P. & Simpura, J. 2009. Suomalaisten hyvinvointi ja elinolot 2000-luvulla. Teoksessa Ahlström, S.; Karvonen, S. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 20–34.

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.

Kempainen, T.; Pohjola, A. & Väyrynen S. (toim.).2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Tampere: Juvenes Print.

Kumpulainen, A. & Valkonen, R. 2005. Perhekuntoutus Kuusikon kunnissa 2004. Lasten sijaishuollon työryhmän asettaman pienryhmän selvitys. Helsinki: Kuusikko-työryhmän julkaisusarja.

Kuronen, M. & Lahtinen, P. 2010. Supporting families: the role of family work in child welfare. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T.(toim.) Social work and child welfare politics through Nordic lenses. Bristol: The Policy Press, 65–82.

Lipponen, K. 2010. Myönteiset tunteet selittämässä ratkaisukeskeistä työskentelyä. Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 123–133.

Mahkonen, S. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Hujala, A.; Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 77–84.

- Miller, H. & Törrönen, M. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 67–86.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Nätkin, R. & Vuori, J. (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 7–38.
- Pohjola, K. 2005 Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS-Kustannus, 43–60.
- Pojjula, S. Lapsi ja kriisi. 2007. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 41–50.
- Pösö, T. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Autonen-Vaaranieniemi, L. & Forsberg, H. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaali-työ. Tampere: Vastapaino, 75–97.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu. Tutkimus tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Rytkönen, T. & Rönkkö, L. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Hujala, A.; Puonti, A. & Saarnio T. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 240–254.
- Salmi, M.; Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Ahlström, S.; Karvonen, S. & Lammi-Taskula, J. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 78–92.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7–21.
- Tulensalo, L. & Ylä-Herranen, T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 22–35.
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, M. 2010. Lapsuuden elinolot ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Pärnä, K. & Törrönen, M. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 15–39.
- Upanne, M. 2004. Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Hujala, A.; Puonti, A. & Saarnio T. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 341–345.
- Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Währborg, P. 2006. Mitä seurauksia stressistä on? Teoksessa Hansson, J. & Oscarsson, C. (toim.) Onnellinen lapsuus. Kirja vanhemmille. Helsinki: Otava, 49–50.

Tutkimuslupahakemus

Aino Horila
aino.horila@students.turkuamk.fi

18.4.2013

[REDACTED]

[REDACTED]

Tutkimuslupahakemus

Opinnäytetyö ”Perhekuntoutuksen merkitys perheen näkökulmasta”

Olen 21-vuotias sosiaalialan opiskelija ja opiskelen Turun ammattikorkeakoulussa viimeistä vuotta. Suuntaavissa opinnoissa olen valinnut lapsi-, nuoriso- ja perhetyöhön. Opinnäytetyönäni teen laitoshuollon perhetyöhön liittyvän tutkimuksen. Tällä hakemuksella haen lupaa toteuttaa tutkimukseni [REDACTED]

Toteutan tutkimukseni teemahaastatteluilla. Haastattelisin viiden perheen vanhempia, jotka ovat olleet laitossijoituksessa vuonna 2011. Suoritan kaikki haastattelut itse ja nauhoitan ne. Kaikki haastattelut ovat salassapitovelvollisuuden alaisia ja nimettömiä. Otan tämän myös huomioon tuloksia kirjoittaessani ja opinnäytetyötäni kirjoittaessa. Lähestyn jokaista perhettä ennen tutkimusta sekä kysyn kirjallisen suostumuksen jokaiselta tutkimukseen.

Teen haastattelut kevään 2013 aikana. Haastattelupaikkaa valittaessa otan huomioon haastateltavien omat toiveet. Sovin haastatteluajankohdat ja -paikat jokaisen haastateltavan kanssa henkilökohtaisesti. Haastattelujen kestoksi olen arvioinut noin 1-2 tuntia.

Tutkimukseni tulokset tulevat [REDACTED] käyttöön.

Opinnäytetyön ohjaaja Eeva Timonen-Kallio, lehtori, VTL

Yhteistyöterveisin

Aino Horila

Sosionomiopiskelija, TuAmk

Liitteet

Opinnäytetyösuunnitelma

Tutkimuslupa

2013

Viranhaltijapäätös

johtaja

Päätöksen saaja	Aino Horila
Päivämäärä	16.5.2013
Pykälä	C 1
Asia	Tutkimuslupa
Perustelu	Sosionomiopiskelija Aino Horila anoo tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemiseen. Horilan tarkoituksena on tehdä vaikuttavuustutkimus [REDACTED] tehtävästä koko perheen tilanteen kartoitus- ja kuntoutustyöstä.

Tutkimus keskittyy vuonna 2011 perheen tilanteen kartoitus- ja kuntoutustyöskentelyssä olleisiin perheisiin (kuusi perhettä). Perheet valikoituvat varsinaiseen tutkimukseen oman suostumuksensa perusteella. Tutkimus toteutetaan teemahaastattelumenetelmän avulla. Horila suorittaa itse tutkimusaineiston keruun ja analysoinnin.

Horila käsittelee tutkimusaineistoa nimettömänä ja yksityisyyden suojaa kunnioittaen. Tutkimusraportissa ei tulla mainitsemaan nimeltä tutkimuksen kohteena olleita henkilöitä eikä [REDACTED] organisaationa.

Horila luovuttaa tutkimustulokset [REDACTED] käyttöön.

Päätös Myönnetään Aino Horilalle oikeuden ko. tutkimuksen suorittamiseen. Aino Horilalla on oikeus saada tietoonsa kuuden vuonna 2011 perheen tilanteen kartoitus- ja kuntoutustyöskentelyssä mukana olleiden perheiden yhteystiedot sekä haastatella perheitä, mikäli perheet suostuvat haastateltavaksi. Horilan tulee käsitellä tutkimusaineisto siten, että mukana olevien henkilöiden yksityisyyden suoja ei loukkaa. Tutkimustulosten yhteydessä ei saa myöskään mainita [REDACTED] nimeltä.

johtaja

OIKAISUVAATIMUSOSOITUS

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen. Oikaisuvaatimus tulee tehdä kuntayhtymän hallitukselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivä kuluessa kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana aikana tai erillisen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä aikana. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä.

Teemahaastattelurunko apukysymyksineen

1 Taustatiedot

- Kerro hiukan aluksi perheestäsi. Millainen perhe sinulla on?
- Miksi aloititte perhekuntoutuksen?
- Milloin aloititte perhekuntoutuksen?
- Kuinka kauan perhekuntoutus kesti?
- Mitä vanhempana luulet lasten ajattelevan syyksi, että asuitte koko perhe poissa kotoa?
- Mitkä olivat teidän tavoitteenne perhekuntoutukselle?
- Mitä tiesitte perhekuntoutuksesta ennen kuin aloititte sen?

2 Perhekuntoutus perheen kokemuksena

- Ympäristö
 - o Mikä ajatus heräsi ensimmäisenä kun näit perhetukikeskuksen?
 - o Millainen perheasunto oli?
 - o Oliko perheasunto viihtyisä?
 - o Olisiko ympäristöön jotain kehitettävää?
- Työntekijät
 - o Koetteko tulleenne kuulluksi?
 - Kertoisitko esimerkin?
 - o Miten perhe huomioitiin perheenä? Entä perheenjäsenet erikseen?
 - Kertoisitko esimerkin?
 - o Kerättiinkö teiltä palautetta perhekuntoutuksen aikana?
 -
- Työskentely
 - o Miten suhtauduitte työskentelyyn?
 - o Millaista työskentelyä teitte?
 - o Ketkä osallistuivat työskentelyyn?
 - o Miltä työskentely tuntui?
 - o Kuka laati työskentelyn tavoitteet?
 - o Saavutitteko haluamianne tavoitteita kuntoutuksen aikana?
 - o Mitä koet saaneesi työskentelystä sinulle? Perheenjäsenille? Koko perheelle?
 - Kerro jokin konkreettinen esimerkki miten se näkyi/näkyi arjessa

- Olisitteko tarvinneet jotain mitä, ette perhekuntoutukselta saaneet?
 - Esimerkki?
- Oma perhe, oma toiminta ja vanhemmuus
 - Saitteko toivomaanne apua ja tukea?
 - Jos saitte, niin mitä se tuki oli?
 - Miltä kuntoutuksen alku tuntui?
 - Miltä kuntoutuksen koko jakso tuntui?
 - Miltä kuntoutuksen loppu tuntui?
 - Miltä se tuntui sinun/lapsen/koko perheen näkökulmasta?
 - Arvioisitko omaa käyttäytymistäsi perhekuntoutuksen aikana? Muuttuiko se?
 - Arvioisitko omaa asennettasi perhekuntoutuksesta?

3 Perhekuntoutuksen näkyminen nykyhetkessä ja tulevaisuudessa

- Mitä ajattelette miten perhekuntoutus näkyy tällä hetkellä omassa arjessa?
 - Kerro jokin konkreettinen esimerkki
- Onko arkeen jäänyt työkaluja perhekuntoutuksesta?
 - Jos on, niin mitä?
- Onko arkeen jäänyt jotain ajattelumalleja perhekuntoutuksesta, joita käytätte edelleen?
- Mitä vanhempana ajattelet miten lapsen näkökulmasta perhekuntoutus näkyy tällä hetkellä?
- Miten perhekuntoutus näkyy omasta mielestänne omassa vanhemmuudessa?
 - Jos näkyy, niin kertoisitteko konkreettisen esimerkin miten se näkyy?
- Mitä vanhempana ajattelet miten lapsen näkökulmasta perhekuntoutus näkyy tulevaisuudessa esimerkiksi 10 vuoden päästä?

4 Odotukset ja todellisuus?

- Kohtasivatko odotukset ja todellisuus perhekuntoutuksessa?

5 Ajatuksia kuntoutuksesta ja sen kehittämisestä

- Mitä hyvää perhekuntoutuksessa oli?
- Mitä huonoa perhekuntoutuksessa oli?
- Minkä asian koette tärkeimmäksi perhekuntoutuksessa?
- Miten haluaisitte kehittää perhekuntoutusta?

- Jos haluaisitte, niin kertoisitteko esimerkin?

6 Muut tukitoimet

- Onko perheellänne muita tukitoimia?

7 Muuta

- Mitä muuta haluaisit vielä sanoa?
- Haluaisitteko vielä lisätä jotain?
- Haluaisitteko palata vielä johonkin teemaan?
- Mitä haluaisit sanoa työntekijöille nyt?
- Suosittelisitko perhekuntoutusta muille perheille?
 - Jos suosittelisit, niin kenelle?
 - Miksi?

Kirje tutkijan yhteydenottoon suostumisesta

Suostumus haastatteluun ja haastattelun tekijän yhteydenottoon

Teille on aikaisemmin soitettu ja kerrottu suunnitellusta opiskelija Aino Horilan tekemästä opinnäytetyöstä, jossa on tarkoitus haastatella teitä perhekuntoutuksesta.

Allekirjoituksellasi vahvistat, että olet halukas osallistumaan tutkimukseen ja annat luvan yhteystietojesi antamiseen haastattelijalle.

Allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

Pyydän ystävällisesti palauttamaan tämän suostumuslomakkeen allekirjoitettuna oheisessa kirjekuoressa.

Suostumus haastatteluun

Suostun haastateltavaksi tutkimukseen, joka koskee perhekuntoutuksen merkitystä perheen näkökulmasta. Suostun, että haastattelu nauhoitetaan. Aineistoa käsittelee ainoastaan tutkimuksen tekijä ja hän varmistaa, että tiedot eivät missään tapauksessa ole tunnistettavissa. Tutkimuksen tekijä lupaa hävittää kaiken aineiston ja sen kopiot välittömästi, kun tutkimuksen tekemiseen niitä ei enää tarvita. Hyväksyn, että aineistoa käytetään opiskelijan opinnäytetyöhön.

Paikka

Aika

Allekirjoitus